

Ulkomaalaisille maksettavan

TOIMEENTULOTUEN KÄSITTELYÄ KOSKEVIEN MENETTELYTAPOJEN SELKEYTTÄMINEN

ULMA-työryhmä - työryhmäraportti

KUVAILEHTI

Julkaisija	Julkaisun päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	20.6.2011
Tekijät	Toimeksiantaja
Ulma-työryhmä	Sosiaali- ja terveysministeriö
Puheenjohtaja: Aune Turpeinen, STM	HARE-numero ja toimeksiantamisen päivämäärä
Sihteeri: Jaakko Ellisaari, STM	STM060:00/2010; 20.5.2010

Muistion nimi

Ulkomaalaisille maksettavan toimeentulotuen käsittelyä koskevien menettelytapojen selkeyttäminen. Työryhmäraportti

Tiivistelmä

■ Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 20.5.2010 työryhmän selvittämään toimeentulotukilain tarkoittaman toimeentulotuen ulkomaalaisille myöntämisen perusteita sekä selkeyttämään myöntämiseen liittyviä käytäntöjä sekä ohjeistusta.

Työryhmä selvitti kuntien toimeentulotuen myöntämiskäytäntöjä ulkomaalaisten sekä toimeentulotukea hakevien EU/ETA-maiden että EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien ulkomaalaisten osalta. Selvityksen yhteydessä arvioitiin toimeentulotuen käsittelyä mukaan lukien sen myöntämistä koskevien menettelytapojen kehittämistarpeita sekä lainsäädännön muutostarpeita.

Työryhmä on koontanut asiaan liittyvän keskeisen voimassa olevan lainsäädännön ja selvittänyt toimeenpanoon liittyviä kokemuksia. Kotoutumisen edistäminen ja turvapaikanhakijoiden vastaanottotyö eivät kuitenkaan ole sitä kuntien toimeentulotukityötä johon tässä raportissa keskityttiin, joten työn ulkopuolelle rajattiin turvapaikanhakijat sekä Suomesta turvapaikkamenettelyssä oleskeluluvan saaneet henkilöt.

Työryhmä teki esityksiä sosiaali- ja terveysministeriön toimeentulotukilain soveltajille julkaistavan oppaan uudistamiseksi ja tarkentamiseksi muun muassa koskien menettelytapoja, kun ulkomaalainen hakee toimeentulotukea, kunnassa oleskelun tilapäisyyden tai vakinaisuuden toteamisesta sekä kunnasta, jossa huomioon otettavat menot ovat syntyneet ja erääntyneet. Oppaaseen esitettiin tarkennusta tuensaajan tietojenantovelvollisuudesta sekä tietojen antamisesta poliisille tai Maahanmuuttovirastolle. Työryhmä esitti toimeentulotukilakiin muutoksia tuen myöntävää kuntaa koskien tuentarpeen ollessa kiireellinen, toimeentulotukea myöntävän viranomaisen mahdollisuudesta antaa tietoa poliisille tai Maahanmuuttovirastolle toistuvasta toimeentulotuen myöntämisestä. Työryhmä esitti, että poliisi tai maahanmuuttovirasto ilmoittaisi toimenpiteistään sosiaaliviranomaiselle.

Muistioon liittyy yksi eriyvä mielipide ja yksi täydentävä lausuma.

Asiasanat

Toimeentulotuki, maahanmuutto, sosiaaliturva

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:12	Muut tiedot
	www.stm.fi
ISSN-L 2242-0037	Kokonaissivumäärä
ISSN 2242-0037 (verkkojulkaisu)	60
	Kieli
	Suomi

ISBN 978-952-00-3184-8 (PDF)
URN:ISBN:978-952-00-3184-8

PRESENTATIONSBLAD

Julkaisija	Julkaisun päivämäärä
Social- och hälsovårdsministeriet	20.6.2011
Tekijät	Toimeksiantaja
ULMA-arbetsgruppen	Social- och hälsovårdsministeriet
Ordförande: Aune Turpeinen, SHM	HARE-numero ja toimitilimen asettamispäivä
Sekreterare: Jaakko Ellisaari, SHM	STM060:00/2010; 20.5.2010

Muiston nimi

Arbetsgruppen med uppgift att förtydliga förfaringssätten vid handläggning av utkomststöd som utbetalas till utlänningar. Arbetsgruppsrapport

Tiivistelmä

■ Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte 20.5.2010 en arbetsgrupp för att utreda grunderna för beviljandet av utkomststöd till utlänningar som nämns i lagen om utkomststöd samt förtydliga praxis i anknytning till beviljandet samt anvisningarna.

Arbetsgruppen utredde kommunernas praxis vid beviljandet av utkomststöd i fråga om utlänningar och utlänningar från EU/EES-länder respektive utanför EU/EES-området som ansöker om utkomststöd. I samband med utredningen gjordes en bedömning av förfaringssätten vid handläggning av utkomststöd inklusive behov att utveckla förfaringssätten vid beviljandet i fråga om utkomststöd samt behov att ändra lagstiftningen.

Arbetsgruppen har sammanställt den centrala gällande lagstiftningen med anknytning till frågan och utrett erfarenheter som hänför sig till genomförandet. Främjandet av integration och mottagningsarbetet när det gäller asylsökande är dock inte det utkomststödsarbete hos kommunerna som arbetsgruppen koncentrerade sig på i denna rapport. Därmed avgränsades asylsökande samt personer som vid asylförfarandet fått uppehållstillstånd i Finland utanför arbetet.

Arbetsgruppen lade fram förslag till revidering och precisering av den handbok för tillämpning av lagen om utkomststöd som social- och hälsovårdsministeriet publicerat bland annat i fråga om förfaringssätten när en utlänning ansöker om utkomststöd, konstaterande av tillfälligt eller permanent vistelse i kommunen samt om kommunen där de utgifter som ska beaktas har uppstått och förfallit. Arbetsgruppen föreslog en precisering av informationsskyldigheten för mottagaren av stöd i handboken samt överlämnande av informationen till polisen eller Migrationsverket. Arbetsgruppen föreslog ändringar av lagen om utkomststöd som gäller den kommun som beviljar stöd när stödbehovet är brådskande, möjligheten för den myndighet som beviljar utkomststöd att ge information till polisen eller Migrationsverket om upprepat beviljande av utkomststöd. Arbetsgruppen föreslog att polisen eller Migrationsverket informerar de sociala myndigheterna om sina åtgärder.

I promemorian ingår en avvikande mening och ett kompletterande utlåtande.

Asiasanat

Utkomststöd, invandring, social trygghet

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2011:12

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (online)

ISBN 978-952-00-3184-8 (PDF)
URN:ISBN:978-952-00-3184-8

Muut tiedot

www.stm.fi

Kokonaissivumäärä
60

Kieli
Finska

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 20.5.2010 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää toimeentulotukilain tarkoittaman toimeentulotuen ulkomaalaisille myöntämisen perusteita sekä selkeyttämään myöntämiseen liittyviä käytäntöjä sekä ohjeistusta.

Työryhmän toimikausi oli 20.5.2010–30.11.2010. Työryhmä sai jatkoajan työlleen 28.2.2011 saakka.

Työryhmän tuli

- selvittää toimeentulotukilain mukaisia toimeentulotuen myöntämiskäytäntöjä erityisesti toimeentulotukea hakevien EU-kansalaisten ja heihin verrattavien ulkomaalaisten osalta. Selvitystyöhön liittyen tehtävänä oli

- kuvata ja arvioida sosiaalihuollon toimeentulotukityötä Suomeen saapuneiden EU-kansalaisten ja heihin verrattavien ulkomaalaisten näkökulmasta ottaen huomioon asiaa säätelevä lainsäädäntö
- arvioida toimeentulotukityöhön liittyvän lainsäädännön ja toimeentulotuen käsittelyä ml myöntämistä koskevien menettelytapojen kehittämistarpeita
- tehdä esitys toimeentulotukea koskevan ohjeistuksen uudistamiseksi ja arvioida mahdollisia lainsäädännön uudistamistarpeita.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin sosiaalineuvos Aune Turpeinen sosiaali- ja terveysministeriöstä, jäseniksi hallitusneuvos Katriina Alaviuhkola, ylitarkastaja Jaakko Ellisaari, erityisasiantuntija Ilari Keso ja asuntoneuvos Raimo Kärkkäinen sosiaali- ja terveysministeriöstä, neuvotteleva virkamies Meri-Sisko Eskola sisäasiainministeriöstä, kehityspäällikkö Sirkka-Liisa Karhunen Suomen Kuntaliitosta ja sosiaalisen ja taloudellisen tuen päällikkö Leila Palviainen Helsingin kaupungista. Sihteerinä toimi ylitarkastaja Jaakko Ellisaari sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän teknisenä sihteerinä toimi osastosihteeri Synnöve Björklund sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Edellä mainittujen lisäksi työryhmän työhön osallistuivat sisäasiainministeriöstä ylitarkastaja Sonja Hämäläinen neuvottelevan virkamiehen Meri-Sisko Eskolan tilalla (jatketulla ajalla myös työryhmään nimettynä jäsenenä) ja ylitarkastaja Elina Immonen, sekä Suomen Kuntaliitosta kehityspäällikkö Sirkka-Liisa Karhusen sijaisena erityisasiantuntija Anu Wikman-Immonen ja erityisasiantuntija Aila Puustinen-Korhonen (jatkoajalla työryhmään nimettynä jäsenenä).

Työryhmä kuuli asiantuntijana professori Pentti Arajärveä, lakimies Tapio Rättyä Helsingistä, ylitarkastaja Elina Immosta sisäasiainministeriöstä, rekisteripäällikkö Tuovi Kontiota Helsingin maistraatista, ylitarkastaja Pia Salmelaa Maahanmuuttovirastosta, yhteyspäällikkö Essi Rentolaa Kelasta sekä komisario Heli Aaltosta Helsingin poliisilaitokselta. Työryhmä järjesti 27.9.2010 työseminaarin Ulkomaalaiset toimeentulotuen saajina -kokemuksia ja odotuksia, johon kutsuttiin kymmenen kunnan sosiaalitoimen edustajat, kahden turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksen sekä Maahanmuuttoviraston edustajat.

Työryhmä kokoontui 20.5.2010 - 15.6.2011 välisellä ajalla 20 kertaa.

Työryhmä selvitti kuntien toimeentulotuen myöntämiskäytäntöjä ulkomaalaisten sekä toimeentulotukea hakevien EU/ ETA-maiden että EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien ulkomaalaisten osalta. Selvityksen yhteydessä arvioitiin toimeentulotuen käsittelyä mukaan lukien sen myöntämistä koskevien menettelytapojen kehittämistarpeita sekä lainsäädännön muutostarpeita.

Tarkastelussa olivat mukana seuraavat lait: laki toimeentulotuesta (1412/1997), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, ns. asiakaslaki), ulkomaalaislaki (301/2004), laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) ja laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) sekä laki ulkomaalaisrekisteristä (1270/1997). Työryhmä rajasi työnsä käsittelemään kunnan sosiaalitoimessa käsiteltävää toimeentulotukea, johon kunta saa perustoimeentulotuen osalta kustannusperusteista 50 %:n valtionosuutta ja muilta osin kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuslain mukaista laskennallista valtionosuutta. Kotoutumisen edistäminen ja turvapaikan hakijoiden vastaanottotyö ei kuitenkaan ole sitä kuntien toimeentulotukityötä, johon tässä raportissa keskityttiin, joten työn ulkopuolelle rajattiin turvapaikanhakijat sekä Suomesta turvapaikkamenettelyssä oleskeluluvan saaneet henkilöt. Ulkopuolella on myös kotoutumistukena myönnettävä toimeentulotuki.

Työryhmä jättää sosiaali- ja terveysministeriölle kunnioittavasti toimeksiantonsa mukaisesti raporttinsa.

Helsingissä 20 päivänä kesäkuuta 2011

Aune Turpeinen

Katriina Alaviuhkola

Jaakko Ellisaari

Sonja Hämäläinen

Ilari Keso

Raimo Kärkkäinen

Leila Palviainen

Aila Puustinen-Korhonen

SISÄLLYS

1	Yleistä	11
	Ulkomaalaisten määrä suomessa	12
	Ulkomaalaiset suomen työmarkkinoilla	14
	Ulkomaalaisten työllisyys.....	15
2.	Ulkomaalainen toimeentulotuen hakijana: Toimeentulotuen käsittelyn nykytilanne.....	17
2.1.	Välttämättömän toimeentulon turva - perustuslaki	17
2.2.	Voimassa oleva toimeentulotuen lainsäädäntö ja sitä koskeva ohjeistus... 18 Toimeentulotuen myöntäminen ja muut käsittelymenetelmät.....	19
2.3.	Toimeentulotukea myöntävä kunta	21
	Vakinainen oleskelu (14.1 §)	22
	Useassa kunnassa oleskelu muutoin kuin satunnaisesti (14.2 §)	23
	Kiireellinen toimeentulotuki (14.3 §).....	23
	Matkustusasiakirjan tarkistaminen toimeentulotuen hakemisen yhteydessä.....	24
2.4.	Salassapitovelvoite ja tietojenvaihto	25
	Virka-apu (SHAL 22 §)	25
	2.4.1. Tiedon luovuttaminen sosiaalihuollosta	25
	2.4.2. Ulkomaalaisrekisteri.....	27
2.5.	Toimivaltainen viranomaisen ulkomaalaisen maassaolon perusteiden selvittämisessä.....	28
3.	Nykytilan arviointi ja muutostarpeet	30
3.1.	Nykytilan arviointi.....	30
3.2.	Ehdotus toimeentulotukilakiin tehtäviksi muutoksiksi.....	30
	Toimeentulotukilain 14 § - toimeentulotuen hakeminen ja myöntäminen	31
	14.1 §: Vakinainen oleskelu	32
	14.2 §: Useammassa kunnassa muuten kuin satunnaisesti oleskelu	33
	14.3 § Tilapäinen oleskelu ja välttämätön toimeentulotuki sekä kiireellinen toimeentulotuki	33
	14.4 § Tiedon antaminen oleskelulupaviranomaiselle toimeentulotukiasiasta oleskelun edellytysten jatkumisen arvioimiseksi.....	34
3.3.	Ehdotus toimeentulotukioppaaseen tehtäviksi tarkennuksiksi	36
	Lain 2 §: Oikeus toimeentulotukeen	36
	Toimeentulotuen määräytyminen	37
	Lain 14 §: Toimeentulotuen hakeminen ja myöntäminen.....	37
	Lain 17 §: Tietojen anto ja ilmoitusvelvollisuus	37
3.4.	Muut ehdotukset.....	37
4	Yhteenveto työryhmän esityksistä	38
4.1.	Esitys sosiaalihuollon toimeentulotukityöstä ulkomaalaisen hakiessa toimeentulotukea.....	38
4.2.	Esitys toimeentulotukityöhön liittyvän lainsäädännön ja ohjeiden muuttamiseksi.....	38

Lain 2 §: Oikeus toimeentulotukeen	38
Lain 14 §: Toimeentulotuen hakeminen ja myöntäminen.....	39
14.1 § Vakainainen oleskelukunta.....	39
14.2 §. Useammassa kunnassa oleskelu muuten kuin satunnaisesti	40
14.3 § Tilapäinen oleskelu ja välttämätön toimeentulotuki sekä kiireellinen toimeentulotuki	40
14.4. § Menettelytapa vakinaisen oleskelun selvittämiseksi	42
4.3. Muut ehdotukset.....	43

LIITTEET

Liite 1	Eriävä mielipide	44
Liite 2	Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412	47
Liite 3	Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista (1812/2000).....	58
Liite 4	Toimeentulotukilaki (1412/1997); 3 luku	60

1 YLEISTÄ

Kansalaisten liikkuminen maasta toiseen on viime vuosina lisääntynyt. Uusien jäsenvaltioiden mukaan tulo Euroopan unioniin on näkynyt myös Suomeen tulleiden EU/ETA -alueen kansalaisten määrässä. EU muodostaa viitekehyksen jäsenmaidensa kansalaisten liikkuvuudelle, toimeentulolle ja kanssakäymiselle.

Maahanmuuttolainsäädännön pääsääntö on, että Suomeen vierailulle tai muutoin maahan tutustumaan saapunut matkailija, työn vuoksi oleskeluluvan saanut tai opiskelemaan tullut henkilö sekä hänen perheenjäsenensä on velvollinen itse huolehtimaan omasta ja perheensä toimeentulosta turvautumatta viimesijaisesti maksettavaan toimeentulotukeen. Niillä EU/ETA -alueen kansalaisilla, jotka ovat työssä Suomessa sekä Pohjoismaiden kansalaisilla, on em. pääsääntöön verraten erityissäännöksiä toimeentulovaikeuksien kohdatessa.

Viime vuosina Suomeen on saapunut myös sellaisia EU/ETA -alueen kansalaisia, jotka eivät ole tulleet EU-säädösten edellyttämällä tavalla toimeen omilla tuloillaan ja varoillaan ja ovat hakeneet toimeentulotukea kunnan sosiaalitoimistosta. Toimeentulovaikeuksiin joutumisen syyt ovat olleet moninaisia. Viime vuosien talouskriisiin liittyvät työsuhteen katkeamiset ovat olleet yhtenä keskeisenä syynä. Jossain määrin myös alle 3 kk:n sisällä tapahtuvan työn haun aikaiset tai muun tilapäisen maassa oleskelun aikaiset toimeentulo-ongelmat ovat näkyneet toimeentulotuen hakemisen syinä. Kunnilla on ollut erilaisia toimintakäytäntöjä toimeentulotuen myöntämisessä em. tilanteissa. Toiminnan nykyinen ohjeistus on koettu epäselväksi tai riittämättömäksi.

Turvapaikkaa Suomesta hakeneiden henkilöiden asioiden hoitaminen on vastaanotokeskusten vastuulla ja valtio korvaa täysimääräisesti heidän ylläpitonsa. Vastaanotokeskukset voivat soveltaa toimeentulotukilain säännöksiä osittain. Jos henkilö saa Suomesta turvapaikan, hänen kunnassa tarvitsemansa toimeentulotuki (kotoutumistuki) korvataan valtion varoista määräajan. Koska valtio korvaa täysimääräisesti kolmen vuoden ajan näin aiheutuvat kustannukset kunnille, niin toimeksiannon mukaisesti tässä työryhmässä ei käsitellä näin myönnettyä toimeentulotukea ja siihen liittyviä kysymyksiä.

Suomen sosiaaliturvajärjestelmä perustuu pääosin maassa asumiseen, ja joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta kaikilla Suomessa vakinaisesti asuvilla on oikeus asuinkuntansa järjestämiin sosiaali- ja terveystalouteihin sekä Kelan myöntämiin sosiaaliturvaetuksiin. Suomeen muuttaneelle Kela tekee päätöksen siitä, kuuluuko henkilö Suomen sosiaaliturvan piiriin ja saako hän siten Kelan myöntämiä sosiaaliturvaetuksia. Yleisenä sääntönä voidaan pitää sitä, että vakinaista asumista osoittavat esimerkiksi vähintään kahden vuoden kestävä työsopimus, paluumuutto tai perheystistä johtuva muutto Suomeen. Kelan tekemien päätösten perustana on laki asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta ([soveltamisalalaki](#), 1573/1993). Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman MAASTO-työryhmän (STM 2011:2) tehtävänä on ollut kartoittaa Suomeen kohdistuvaa tai Suomesta tapahtuvaa muuttoa ja liikkuvan henkilön sosiaaliturvaoikeuksia eri tilanteissa säätelevää lainsäädäntöä. MAASTO-työryhmän tehtävänä oli arvioida, miten säädökset tukevat Suomen kansallisia tavoitteita sekä esittää niihin mahdollisia tarkistus- ja täydennystarpeita.

Suomeen muuttamisen keskeisenä perusteena on halu saada Suomesta töitä ja osallistua Suomen työmarkkinoille. Tässä muistiossa ei käsitellä työllistymistä, työvoimapolitettia eikä työttömyysturvaa. Varsinkin EU/ETA -alueen ulkopuolelta tulevien

muuttajien yhtenä maahanmuuton perusteena on ollut perheen perustaminen suomalaisen tai Suomessa oleskelevan kanssa sekä perheenyhdistäminen.

Viimesijaisena ja tarveharkintaisena välttämättömän toimeentulon turvaamisen keinona Suomessa on toimeentulotuki, jota se kunta, jossa henkilö vakinaisesti tai tilapäisesti oleskelee, myöntää toimeentulovaikeuksissa olevalle (toimeentulotukilaki 1412/1997). Toimeentulotukea ei lueta Euroopan unionissa osaksi sosiaaliturvaa, eikä sosiaaliturvan koordinaatioasetus ulotu siihen tai sen myöntämiseen. Viimesijaisen luonteen vuoksi hakijan ensisijaiset toimeentulon hankkimisen keinot selvitetään aina ensin. Näitä keinoja ovat ansiotyö tai yrittäjätoiminta, toimeentuloa turvaavat etuudet kuten esim. työttömyysturva, muut tulot tai varat, hakijaan nähden elatusvelvollisten huolenpito tai muu tapa (toimeentulotukilaki 2 §, laki on liitteenä 2.). Selvittämistyöhön sisältyy myös ulkomaalaisen hakijan maassa oleskelun perusteiden selvittäminen.

Viimesijaisuutensa vuoksi oikeus saada tarpeenmukaista toimeentulotukea koskee kaikkia Suomessa olevia. Tuki on tarkoitettu tilapäiseksi ja toimeentulotukea koskevat päätökset on tehtävä laissa säädetyssä määräajassa. Tukea voidaan myöntää Suomessa vakinaisesti asuvalle ulkomaalaiselle ja sitä voi hakea myös tilapäisesti maassa oleskeleva ulkomaalainen samoin kuin myös esimerkiksi Kelan päätöksellä Suomen sosiaaliturvan piirissä oleva ja esimerkiksi työttömyyden vuoksi tuentarpeeseen joutunut henkilö.

Sosiaalihuoltolain (710/1982) 15 §:n mukaan kiireellisissä tapauksissa tai olosuhteiden muutoin niin vaatiessa kunnan on huolehdittava laitoshuollon ja muiden sosiaalipalveluiden järjestämisestä muullekin kunnassa oleskelevalle henkilölle kuin kunnan asukkaalle.

Ulkomaalaisten määrä suomessa

Suomessa vakinaisesti asuvan väestön määrä on 5,35 miljoonaa henkilöä, ja ulkomaiden kansalaisia on 2,9 prosenttia väestöstä. Suomen kansalaisia on 5,2 miljoonaa, joista jossakin toisessa maassa syntyneitä on noin 94 000. Vuoden 2009 lopussa Suomessa asui vakinaisesti 155 700 ulkomaan kansalaista. Vakinaisesti maassa asuvien ulkomaiden kansalaisten määrä lisääntyi vuoden 2009 aikana 12 400 henkilöllä (vakinaisesti maassa asuviin ei lueta turvapaikanhakijoita). Ulkomaiden Suomessa asuvista kansalaisista lähes joka kymmenennen (16 100) synnyinmaa on Suomi. Heistä lähes puolet puhuu suomea.

Suomen kansalaisuus myönnettiin vuonna 2009 yhteensä 10 311 ulkomaalaiselle. Kansalaisuuden sai vuoden 2009 aikana 3 400 Suomessa vakinaisesti asunutta ulkomaan kansalaista, joista 3 000 oli Euroopan unioniin kuulumattomien maiden kansalaisia ja unionimaiden kansalaisia 400.

Kansalaisten liikkuvuus unionimaiden välillä on kasvussa. Eurobarometrikyselyn mukaan 27 EU-maassa kyselyyn osallistuneista henkilöistä 10 prosenttia sanoi asuneensa ja työskennelleensä jossakin elämänvaiheessa toisessa jäsenmaassa ja 17 prosenttia aikoi hyödyntää vapaata liikkuvuutta tulevaisuudessa.

Ulkomaiden kansalaisten osuus väestöstä on Suomessa Euroopan unionin jäsenvaltioista seitsemänneksi alhaisin. Toinen Suomelle ominainen piirre on unionikansalaisten suhteellisen pieni osuus kaikista Suomessa asuvista ulkomaalaisista. Suurimmat ulkomaalaisten ryhmät Suomessa ovat Venäjän (28 200), Viron (25 500), Ruotsin (8 500) ja Somalian (5 570) kansalaiset.

Vuosittain Suomeen on muuttanut lähes 30 000 henkilöä, joista noin kolmasosa on suomalaisia paluumuuttajia. Maahan vuosittain muuttaneista noin 20 000 ulkomaalaisesta arviolta viidennes poistuu myöhemmin maasta: he palaavat kotimaahansa tai muuttavat johonkin kolmanteen maahan.

Saadakseen Suomesta pidempiaikaisen työpaikan ja tullakseen muutenkin Suomessa toimeen maahanmuuttajan on opittava suomea tai ruotsia viimeistään Suomessa ollessaan. Äidinkielenään muita kieliä kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia henkilöitä oli vuonna 2009 noin 207 000 eli 3,9 prosenttia väestöstä. Vieraskielisten määrä on kaksinkertaistunut yhdeksässä vuodessa. Suurimmat vieraskielisten ryhmät ovat venäjänkieliset (51 700), vironkieliset (25 100), englanninkieliset (12 100), somalinkieliset (11 700) ja arabiankieliset (9 700).

Maahanmuuttajaväestö keskittyy suurimmille kaupunkiseuduille, jotka tarjoavat parhaat mahdollisuudet uuden elämän rakentamiseen. Noin 80 prosenttia maahanmuuttajista asuu Tampere-Turku -linjan eteläpuolella, ja lähes puolet pääkaupunkiseudulla. Vuoden 2009 lopussa Helsingin väestöstä noin 7,2 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. Pääkaupunkiseudun väestöstä noin 6,7 prosenttia on maahanmuuttajia, Vaasan 5,0 prosenttia, Turun 4,7 prosenttia ja Tampereen noin 3,5 prosenttia.

Maahanmuuttaja-asiakasmäärien kunnassa kasvaessa myös haasteet maahanmuuttajien palvelujärjestelmälle ja henkilöstömitoituksiin kasvavat. Pakolaisten kuntiin osoittaminen on lisännyt maan muiden osien ulkomaalaisväestöä. Viime vuosina osa kuntiin osoitetuista pakolaisista on kuitenkin muuttanut edelleen pääkaupunkiseudulle. Tilastotietojen mukaan vuoden vaihteessa 2009–2010 Suomen jokaisessa kunnassa asui vähintään yksi ulkomaalainen.

Toimeentulotuen saajien kansallisuudesta ei ole olemassa koko maan kattavia tietoja. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Helsinkiä koskevien tilastojen mukaan ulkomaalaisten toimeentulotukea saaneiden ruokakuntien päämiehistä valtaosa on muiden kuin Euroopan maiden ja Venäjän kansalaisia. Vuonna 2010 muu kuin Suomen kansalainen oli toimeentulotukitalouden päämiehenä kaikkiaan 9 200 taloudessa (kaikkiaan toimeentulotukitalouksia Helsingissä v. 2010 oli 41 947¹), mikä oli 21,9 % kaikista toimeentulotukea saaneista kotitalouksista. Vastaava luku vuonna 2007 oli Helsingissä 6 483 (34 467 kotitaloutta). Muiden unionimaiden kuin Suomen kansalaisia oli toimeentulotuen piirissä olleiden talouksien päämiehistä vuoden 2010 aikana 3,8 %.

Vuonna 2010 muiden unionimaiden (pl. suomalaiset) kansalaisten toimeentulotukea saaneiden päämiesten talouksia oli yhteensä 1 592², mikä oli 80 taloutta enemmän kuin edellisenä vuotena. Heistä suurimpana ryhmänä olivat virolaiset, noin 60 % kaikista Helsingissä toimeentulotukea hakeneista unionimaiden kansalaisista (pl. suomalaiset). Virolaisten rinnalla toinen selkeästi erottuva unionikansalaisten ryhmä olivat ruotsalaiset (9,3 %, 148 taloutta).

Venäläisten päämiesten talouksia tukiasiakkaina oli vuonna 2010 yhteensä 1 605 (3,8 % kaikista tukea saaneista kotitalouksista). Venäläisten osuus tuen saajatalouksista on pysynyt jokseenkin samansuuruisena vuosina 2007–2010. Kaikkien muiden kansalaisuuksien osuus tukea saaneiden kotitalouksien päämiehistä - ml. valtiottomat ja kansalaisuudeltaan tuntemattomat - on ollut kasvussa, vuonna 2007 osuus oli 11,0 % ja vuonna 2010 vastaava osuus oli 13,8 %.

¹ Mukana ovat kaikki vähintään yhden kerran vuoden aikana toimeentulotukea saaneet taloudet tuen saannin kestosta riippumatta. Toimeentulotukea saaneen kotitalouden kansallisuus on tilastoitu ns. kotitalouden päämiehen kielen mukaan.

² Lukuun sisältyy myös ko. vuoden alkupuolella turvapaikkaa hakeneita henkilöitä.

Muunmaalaisten suuri osuus näkyy myös Helsingissä toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien päähenkilöiden äidinkielessä: liki 30 % päähenkilöistä puhui äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia vuonna 2009.

Helsingin vierasmaalaisten toimeentulotukiasiakkaiden määrää voi selittää muunmaalaisten asukkaiden suurempi väestöosuus kaupungissa verrattuna muihin kuntiin Suomessa. Kaikkinensa Helsingissä asuvien ulkomaalaisten suuren väestöosuuden taustalla on Helsingin talouselämän suuri työvoiman kysyntä, kaupungin metropoli-status sekä sijainti koti- ja ulkomaisena matkustajaliikenne- ja satamakaupunkina ja turismikohteena.

Ulkomaalaiset suomen työmarkkinoilla

Suoraan työhön tai opiskelemaan tulleiden osuus kaikista Suomeen muuttaneista kasvoi 2000-luvun ensimmäisinä vuosina voimakkaasti. Työttömyysaste oli laskussa ja työvoiman tarjonta hidastui lokakuuhun 2008 asti. Vuonna 2008 työntekijän oleskelulupahakemuksia jätettiin 6 900. Vuonna 2009 hakemusten määrä laski lähes puolella.

Suomen työmarkkinoilla arvioidaan olevan noin 130 000 ulkomaalaistaustaista (kriteerinä äidinkielenä muu kuin suomi tai ruotsi) työntekijää, joka on yli 5 prosenttia kaikista työllisistä. Vakinaisesti maassa asuvia heistä on 79 000 ja tilapäisiä noin 50 000. Tilapäistyöntekijöihin luetaan suomalaisen yrityksen suoraan tilapäisesti ulkomailta palkatut työntekijät, Suomeen rajoitetuksi ajaksi lähetetyt, välitetyt tai vuokratut työntekijät sekä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt.

Työhallinnon Työlupatyöryhmä (2007) arvioi, että vuonna 2006 tavallisen oleskeluluvan perusteella työskenteli karkeasti arvioituna noin 3000 henkilöä, joille oli myönnetty ulkomaalaisen oleskelulupa työntekoa varten tai joka sisälsi mahdollisuuden työntekoon. Lukuun sisältyvät myös henkilöt, joille oli myönnetty pysyvä (P) oleskelulupa tai jatkuva (A) oleskelulupa muulla kuin työnteon tai ammatinharjoittamisen perusteella. Työntekijän oleskeluluvan perusteella vuonna 2006 työskenteli arviolta noin 7000 henkilöä. Lukuun sisältyvät sekä jatkuvat (A) työntekijän oleskeluluvat että määräaikaisten (B) työntekijän oleskeluluvat. Kesäkuussa 2009 tilapäisiä määräaikaisten työntekijän oleskelulupia (B) oli voimassa yhteensä 5 292.

Vuoden 2010 aikana Maahanmuuttovirasto antoi 2 987 myönteistä työntekijän oleskelulupapäätöstä, ja 43 myönteistä oleskelulupapäätöstä elinkeinonharjoittajille. Oleskeluluvan tarvitsee kolmannen maan kansalainen. Unionikansalaisen ei tarvitse hakea oleskelulupaa vaan hänen tulee rekisteröidä oleskelunsa kolmen kuukauden kuluessa Suomeen saapumisestaan.

Sellainen maassa oleskelu on yleistymässä, jossa käydään ansiotyössä tai harjoitetaan elinkeinoa ilman, että maahantulijan perhe muuttaa mukana. Myös maahan muuttaneen asunto saattaa olla tilapäinen tai poikkeuksellinen (tuttavan luona, yhteismajoitus asuinhuoneistossa, parakki, asuntoauto, majoitusliike). Henkilö saattaa pitää kuitenkin kiinteää yhteyttä kotimaassa olevaan perheeseensä tai sosiaaliseen yhteisönsä. Työntekijät voivat myös pendelöidä viikottain tai kuukausittain Suomen ja lähtömaan välillä.

Erityisiä työntekijäryhmiä ovat lähetetyt työntekijät ja rajatyöntekijät. Lähetetyllä työntekijällä tarkoitetaan työntekijää, joka työskentelee tavallisesti muussa valtiossa kuin Suomessa, ja jonka toiseen EU-valtioon sijoittautunut työnantaja lähettää työhön Suomeen rajoitetuksi ajaksi tarjotessaan valtioiden rajat ylittäviä palveluja. Työntekijöiden vähimmäistyöehdoista säädetään laissa lähetetyistä työntekijöistä, jolla on

pantu toimeen ao. direktiivi (96/71/EY). Rajatyöntekijällä tarkoitetaan työntekijää, joka työskentelee yhdessä maassa ja asuu muussa maassa, johon hän palaa yleensä päivittäin tai vähintään kerran viikossa (asetus 36/63/ETY).

Suomeen saavutaan kolmansista maista myös kausityöhön enintään kolmeksi kuukaudeksi myönnettävällä viisumilla. Tällaisia henkilöitä oli Suomessa vuonna 2009 noin 12 000 (esimerkiksi metsämarjojen poiminta). Ryhmä on ulkomaalaisten työntekijöiden tilastossa kolmanneksi suurin (ks. alla oleva taulu).

Tunnuslukuja koskien ulkomaista työvoimaa ja työvoiman maahanmuuttoa

	<i>Määrä</i>	<i>Vuosi</i>	<i>Lähde</i>
VÄESTÖTILASTOT:			
Maassa asuvat ulkomaalaistaustaiset työntekijät (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi tai saame)	79 000	2008	Tilastokeskus
Tilapäiset työntekijät (lähetetyt, vuokratut tms.)	50 000	2008	Tilastokeskus, arvio
LUPATILASTOT (3. maiden kansalaiset)			
31.12.2009 voimassa olleet työntekijän ja elinkeinonharjoittajan oleskeluluvat yhteensä	9 871	2009	Migri
luvan kesto: 3–5 kk	72	2009	Migri
luvan kesto: 6–11 kk	608	2009	Migri
luvan kesto: yli 12 kk	9 191	2009	Migri
Vuoden aikana myönnettyt oleskeluluvat (1. hakemukset työntekoon liittyen) yhteensä	5 437	2009	Migri
Työntekijän oleskelulupa	2 883	2009	Migri
Elinkeinoharjoittajan oleskelulupa	57	2009	Migri
Muu peruste (suuri osa myönnetään työntekoon)	2 497	2009	Migri
Viisumivervollisista maista tulleet kausityöntekijät (enintään 3 kk:n ajaksi)	12 000	2009	UM, arvio

Vakinaisesti maassa asuvien ulkomaalaisten määrästä saadaan suhteellisen luotettavaa tietoa Tilastokeskuksen väestötilastoista ja työssäkäyntitilastoista. Sen sijaan tilapäisesti työskentelevistä ei ole helppoa saada luotettavaa tietoa, ja tiedot ovat hajallaan hallinnon rekistereissä eikä rekistereissä ole aina edes tietoja kaikista työntekijäryhmistä.

Ulkomaalaisten työllisyys

Maassa vakinaisesti asuvien ulkomaan kansalaisten työllisyysaste (työllisten suhde työikäiseen väestöön) oli vuoden 2009 lopussa runsaat 49 prosenttia, kun koko väestön työllisyysaste³ oli vastaavana ajankohtana vajaat 68 prosenttia.

³ Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston tietoihin. Työllisyysasteet on laskettu 18-64 -vuotiaille.

Työttömistä työnhakijoista oli kesäkuun 2010 lopussa ulkomaiden kansalaisia kaikkiaan 20 300, mikä on 700 henkilöä enemmän kuin edellisen vuoden kesäkuussa.

Ulkomaalaisten työttömyysaste aleni koko 2000-luvun aina vuoden 2008 lopulla alkaneeseen taantumaa saakka. Ulkomaalaisten työttömyysaste on yli kaksinkertainen koko väestön työttömyysasteeseen verrattuna. Työ- ja elinkeinoministeriön arviomukaan ulkomaalaisten työttömyysaste oli vuoden 2009 lopussa 26,5 %.

Suurin osa ulkomaalaisista työnhakijoista oli naapurimaista: Venäjältä 12 900, Viirosta 6 300 ja Ruotsista 1 200. Muita suuria ryhmiä olivat irakilaiset (2 400), somalialaiset (2 000), thaimaalaiset (2 000), turkkilaiset (1 400), iranilaiset (1 300) ja afganistanilaiset (1 300). Ulkomaalaisten työnhakijoiden osuus kaikista työnhakijoista oli 6,4 %.⁴

Ulkomaalaisista työttömistä työnhakijoista oli EU/ETA-maiden kansalaisia loka-kuun 2009 lopussa noin viidesosa (4 100). Neljä viidesosaa työttömistä ulkomaalaisista on siten kolmansien maiden kansalaisia. Maahanmuuttajien työttömyydessä alueelliset erot ovat suuria. Korkeimmat työttömyysluvut ovat Lapissa, Kainuussa, Pohjois-Karjalassa ja Keski-Suomessa. Absoluuttiset luvut ovat suurimmat pääkaupunkiseudun kunnissa. ETA-maista Suomeen työnhakuun saapuneiden työttömyyspäivärahoja Kela maksoi vuonna 2008 kaikkiaan 167 henkilölle ja 191 henkilölle vuonna 2009.

⁴ TEM Tilastotiedote 2010:4

2. ULKOMAALAINEN TOIMEENTULOTUEN HAKIJANA: TOIMEENTULOTUEN KÄSITTELYN NYKYTILANNE

2.1. VÄLTTÄMÄTTÖMÄN TOIMEENTULON TURVA - PERUSTUSLAKI

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevalla, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaan, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Välttämättömästä toimeentulosta säädetään toimeentulotukilaissa (1412/1997). Toimeentulotukilain mukaan määräytyvä toimeentulotuen taso on korkeampi kuin em. perustuslain pykälässä säädetty välttämätön toimeentulo. Viimesijaiseksi tarkoitettua toimeentulotukea ei unionilainsäädännön kannalta lueta sosiaaliturvaan, joten sen maininnat sosiaaliturvasta eivät koske siis toimeentulotukea. Toimeentulotuesta ei ole säädetty normeja yhteisötasolla. Oikeus sosiaalitukseen sisältyy EU:n Perusoikeuskirjan 34 artiklaan.

Perustuslakiin sisältyvien perusoikeussäännösten muuttamista koskeneen hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp) perustelujen mukaan säännöksen tarkoituksena on turvata ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistaso eli niin sanottu eksistenssiminimi. Välttämättömällä toimeentulolla ja huolenpidolla tarkoitetaan HE:n perustelujen mukaan sellaista tulotasoa ja palveluja, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytykset. Tähän turvaan kuuluu esimerkiksi terveyden ja elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämättömän ravinnon ja asumisen järjestäminen. Säännöksessä tarkoitettuna oikeuden edellytyksenä on perustelujen mukaan se, että henkilö ei kykene hankkimaan tällaista turvaa omalla toiminnallaan taikka saa sitä muista sosiaaliturvajärjestelmistä tai muilta henkilöiltä. Avun saamisen edellytykset selvitetään yksilökohtaisella tarveharkinnalla.

Perustuslailla on turvattu myös Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa⁵ (80/2002) säädetty oikeus sosiaali- ja lääkintäapuun. Maassa asuvien ja työssäkäyvien kuin myös tilapäisen avun tarpeessa olevien ulkomaalaisten kohdalla voidaan soveltaa sosiaalisen peruskirjan em. artiklaa 13 (kts. alaviite 5), jos he ovat peruskirjan osapuolena olevan maan kansalaisia ja oleskelevat maassa laillisesti. Peruskirja jättää siten tuen ulkopuolelle maahan laittomasti saapuneet aikuiset henkilöt, mutta selkeää kantaa ei ole siihen miten tulee suhtautua esimerkiksi ihmiskaupan uhreihin. Euroopan Neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean tapauskäytäntöön on jo kauan sitten vakiintunut linjaus, jonka mukaan tilapäisesti maassa oleskeleva toimeentulotuen varaan joutunut henkilö on oikeutettu olemassaolon (existenssin) turvaavaan tukeen ja kiireelliseen lääkinnälliseen apuun. Tuen ei tarvitse tähdätä henkilön saattamiseen yhteisön täysi-

⁵ Euroopan sosiaalinen peruskirja 1961: 13 artikla:

Toteuttaakseen oikeuden sosiaali- ja lääkintäapuun tehokkaalla tavalla, sopimusosapuolet sitoutuvat

1. varmistamaan, että jokaiselle henkilölle, jolta puuttuvat riittävät varat ja joka ei pysty hankkimaan tällaisia varoja omin avuin tai muista lähteistä etenkin sosiaaliturvajärjestelmän tarjoamista etuuksista, turvataan riittävä apua ja sairaustapauksissa kyseisen tilan vaatimaa hoitoa

2. varmistamaan, että tällaista apua saavat henkilöt eivät tästä syystä joudu kokemaan poliittisten tai sosiaalisten oikeuksiensa supistamista

3. määräämään, että jokainen voi saada tarvitsemaansa neuvontaa ja henkilökohtaista apua joko sopivien julkisten tai yksityisten palvelujen kautta, jotta ehkäistäisiin asianomaisen tai hänen perheensä joutuminen hätään tai tällaisen tilanteen poistamiseksi tai lievittämiseksi

4. soveltamaan tämän artiklan 1, 2 ja 3 kohdissa mainittuja määräyksiä tasavertaisesti omiin kansalaisiinsa ja muiden sopimusvaltioiden kansalaisiin, jotka laillisesti oleskelevat niiden alueella.

valtaiseksi jäseneksi, vaan se voi sisältää esimerkiksi ruokarahan tai matkalipun kotimaahan. Tuen tasoa arvioitaessa on otettava myös huomioon taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia (TSS) koskevan YK-sopimuksen 11 artiklan määräykset (oikeus riittävään elintasoon). Sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan, että jokaiselle, jolla ei ole riittäviä tuloja tai varoja tai joka ei pysty hankkimaan tällaisia tuloja tai varoja joko omin avuin tai muista lähteistä, etenkin sosiaaliturvajärjestelmän tarjoamista etuuksista, annetaan riittävää apua ja sairaustapauksissa kyseisen tilan vaatimaa hoitoa.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 34 artiklan 3 kohdan mukaan yhteiskunnallisen syrjäytymisen ja köyhyyden torjumiseksi unioni tunnustaa oikeuden toimeentuloturvaan ja asumisen tukeen tarkoituksena turvata ihmisarvoinen elämä jokaiselle, jolla ei ole riittävästi varoja, unionin oikeuden ja kansallisten lainsäädäntöjen käytäntöjen mukaisesti, ja se kunnioittaa tätä oikeutta. Perusoikeuskirjan selityksissä viitataan kyseisen määräyksen kohdalla Euroopan Neuvoston sosiaalisen peruskirjan 13, 30 ja 31 artiklaan ja säännöstä edellytetään noudatettavaksi politiikoissa jotka perustuvat unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 153 artiklaan (koskee mm sosiaalisen syrjäytymisen torjumista ja sosiaalisen suojelun järjestelmien nykyaikaistamista). Perusoikeuskirja koskee unionin toimintaa ja jäsenvaltion toimintaa silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta.

Suomen perustuslain säännös oikeudesta välttämättömään toimeentuloon koskee jokaista Suomessa oleskelevaa henkilöä. Säännöstä sovellettaessa kansalaisuudella tai muilla vastaavilla näkökohdilla ei ole merkitystä eikä myöskään sillä, miten pitkään henkilö on oleskellut Suomessa. Oikeus on kuitenkin luonteeltaan viimesijainen. Toimeentulotukilain 2 § edellyttää jokaisen huolehtivan kykynsä mukaan omasta elatuksestaan ja lain asettamassa laajuudessa myös perheensä ja lastensa elatuksesta. Lain sanamuoto asettaa henkilön itse hankkimaan tai saaman säännöksen tarkoittaman turvan etusijalle julkiselta vallalta saatavaan viimesijaiseen turvaan nähden. Sanottu turva voidaan myös kattaa huolto- tai elatusvelvollisuuden perusteella tai esimerkiksi tosiasialliseen perheyhteyteen perustuvana huolenpitona. Näin ollen välttämätöntä toimeentuloa ja huolenpitoa koskevaan oikeuteen nähden ensisijaista on elatuksen hankkiminen työllä tai ammatinharjoittamisella, muilla niin sanotuilla ensisijaisilla sosiaaliturvaetuksilla, lähinnä perhesuhteeseen perustuvalla elatusvelvollisuudella tai läheisten tosiasiallisella huolenpidolla. Perhekohtainen lakisääteinen elatusvelvollisuus koskee aviopuolisoita ja alaikäisten lasten vanhempia.

Toimeentulotuen perusosaa voidaan toimeentulotuesta annetun lain mukaan alentaa joko enintään 20 % tai enintään 40 %:lla laissa erikseen annetuilla perusteilla. Perustuslakivaliokunta on antamassaan lausunnossaan todennut, että toimeentulotukijärjestelmän avulla pyritään turvaamaan sosiaalisesti hyväksyttävää elintasoa, mikä on enemmän kuin perusoikeutena taattu välttämätön toimeentulo. Tämän vuoksi valiokunta ei katsonut toimeentulotuen perusosan tilapäistä 40 %:n alentamisenkaan vielä lähtökohtaisesti vaarantavan edellä mainittua välttämätöntä toimeentuloa.

2.2. VOIMASSA OLEVA TOIMEENTULOTUEN LAIN- SÄÄDÄNTÖ JA SITÄ KOSKEVA OHJEISTUS

Toimeentulotuesta annetussa laissa (toimeentulotukilaki 1412/1997, liite 2) säädetään toimeentulotuesta ja sen myöntämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisee opasta toimeentulotukilain soveltajille. Opasta on muutaman vuoden välein uusittu ja

viimeksi se tehtiin vuonna 2007 (2007:11). Opas on tarkoitus päivittää vuonna 2011. Koska toimeentulotukilakiin on lähes vuosittain tehty muutoksia, niistä on tiedotettu kunnille lähetetyillä kuntatiedotteilla. Uusin tiedote on viime vuoden marraskuulta (Kuntainfo 5/2010, 23.11.2010), jossa tiedotettiin mm. perusosien euromäärät vuodelle 2011. Opas ja kuntatiedotteet ovat sosiaali- ja terveysministeriön internet -sivuilla (www.stm.fi) kaikkien luettavissa ja tulostettavissa.

Toimeentulotuen käsittelyssä on otettava huomioon, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta annetussa laissa (asiakaslaki, SHAL 812/2000) säädetään asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista, salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta kuin myös sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta salassa pidettäviin tietoihin ja virka-apuun. Tämän lain soveltamisesta sosiaali- ja terveysministeriö on antanut oppaan vuonna 2001 (2001:11). Sen lisäksi huomioon otettavia säännöksiä on mm. hallintolaissa (434/2003).

Toimeentulotuen myöntäminen ja muut käsittelymenetelmät

Pääsääntö on, että toimeentulotukilaki ja sitä koskevat käsittelyohjeet koskevat samalla tavalla kaikkia tukea hakevia riippumatta siitä, ovatko he Suomen kansalaisia tai juuri Suomeen tulleita tai jo Suomessa asuvia ulkomaalaisia.

Toimeentulotuki myönnetään hakemuksesta (toimeentulotukilain 14.1 §). Tukea tarvitsevan on itse sitä haettava ja hakemus voidaan tehdä joko suullisesti tai kirjallisesti. Perheen puolesta tukea voi hakea kuka tahansa perheen täysivaltaisista jäsenistä. Samassa pykälässä säädetään kuntien järjestämisvastuusta. Siitä on tarkemmin luvussa 2.3.

Toimeentulotukilain 2 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Jokaisella on myös velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan sekä, siinä laajuudessa kuin avioliittolaissa (234/1929), lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) ja muussa laissa säädetään, puolisonsa sekä alaikäisten lastensa ja ottolastensa elatuksesta (2.2 §).

Tukea haettaessa ja sen tarpeellisuutta arvioitaessa, hakijan on selvitettävä lain 2 §:n mukaiset ensisijaiset toimeentulon lähteet. Tuen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon 2 §:n 2 momentin velvollisuudet ja sitä kautta tulevat säädökset toisen antamasta elatuksesta. Ulkomaalaisen kohdalla tässä yhteydessä on otettava huomioon maassa oleskelun luonne (tilapäinen vai vakinainen tai esimerkiksi onko hän täällä opiskelijana). Tilapäisesti maassa oleskelevan turistin kohdalla on otettava huomioon esimerkiksi hänen kotimaansa lähetystön mahdollinen apu kotimatkaan.

Toimeentulotuki on viimesijainen tuki, jota myönnetään, jos henkilöllä ei ole oikeutta lain 2 §:n mukaisiin toimeentulolähteisiin tai saatu toimeentulo ei ole tasoltaan riittävä toimeentulotukilain mukaan tarpeelliseksi harkittuihin menoihin nähden tai esim. tulo ei ole käytettävissä toimeentulotukea myönnettäessä (kts. liite 2. toimeentulotukilaki). Arvio tehdään tosiasiallisen tilanteen pohjalta.

Toimeentulotukea hakevalla 17–64 -vuotiaalla henkilöllä on velvollisuus ilmoittaa työ- ja elinkeinotoimistossa työttömäksi työnhakijaksi, ellei hän ole töissä, toimi yrittäjänä, opiskele, tai ole sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä. Jos henkilö ei ilmoittaudu em. tavalla tai ei ota tarjottua työtä tai

muuta vastaavaa toimenpidettä vastaan, hänen perusosaansa voidaan alentaa enintään 40 %:lla. Säännös koskee myös vakinaisesti Suomeen asettunutta ulkomaalaista.

Toimeentulotukilain 6 §:n mukaan maksettava toimeentulotuki määräytyy toimeentulotukilaissa määriteltyjen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotuksena. Laissa määritellyistä menoista säädetään lain 7, 7a, 7b ja 7c §:ssä. Perusosalla katettavista menoista säädetään lain 7a §:ssä ja muista perusmenoista lain 7 b §:ssä. Lain 7 c §:ssä säädetään täydentävän toimeentulotuen menoista. Siinä on erityisinä huomioon otettavina tuen tarpeina mainittu henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat, toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut menot. Erityisinä tarpeina tai olosuhteina voivat lain mukaan olla esimerkiksi pitkäaikainen toimeentulotuen saanti, pitkäaikainen tai vaikea sairaus taikka lasten harrastustoimintaan liittyvät erityiset tarpeet. Lain 7a §:ssä säädetyn perusosan euromäärästä säädetään lain 9 §:ssä. Mikäli tuen hakija on kunnassa tai Suomessa tilapäisesti ja/tai tuen tarve on kiireellinen, tukea voidaan myöntää hänen tilanteessaan pelkästään välttämättömiin menoihin, mikä ei ole sidottu lain 7a ja 7b sekä 9 §:ien säännöksiin.

Lain mukaan määriteltyjen tarpeelliseksi harkittujen ja tarpeellisen suuruisten menojen huomioon ottamisen jälkeen arvioidaan lain 11 §:n mukaisesti huomioon otettavat tulot ja lain 12 §:n mukaan huomioon otettavat varat. Tuen käsittelijällä on oikeus tulojen osalta jättää huomioimatta vähäisiksi katsottavat ansiotulot ja avustukset sekä varojen osalta asumiseen, työssä käymiseen ym. tarpeelliseksi arvioidut varat. Varoiksi katsotaan myös esim. hakijan pankkitilillä olevat varat. Lain 15 §:n mukaan huomioon otettavia tuloja voidaan tarkastella takautuvasti myös esim. kuukautta pidemmältä ajalta tilanteessa jossa henkilö on saanut joko kertaluontoista tai muuta tuloa tavallista enemmän.

Toimeentulotuki määrätään kuukaudelta (15 §), mutta sitä voidaan myöntää ja maksaa myös kuukautta lyhyemmältä ajalta. Esimerkiksi tilapäisesti kunnassa tai Suomessa oleskelevälle ja/tai kiireellisissä tilanteissa voidaan myöntää vaikkapa yhdeltä päivältä tai vain tiettyyn tarpeelliseksi harkittuun menoon kuten esim. paluulipuun kotipaikkakunnalle (mikä voi olla myös ulkomailla), jolloin välttämättömien menojen arvioinnin perusteella myönnettävä tuki ei ole sidottu lain 9 §:ssä säädettyihin perusosan euromääriin. Tukea voidaan myöntää erityisestä syystä myös takautuvasti, jos osoitetaan, että henkilö olisi ollut tukeen oikeutettu, mutta ei ole sitä hakenut. Tällaisia tapauksia voivat olla esim. tilanteet, joissa henkilölle on syntynyt ruokatai vuokravelkaa. Pääsääntöisesti velan tai lainan lyhennyksiin ei myönnetä toimeentulotukea.

Myönnetty tuki voidaan maksaa muullekin kuin tuen hakijalle käytettäväksi hänen ja hänen perheensä elatukseen (16 §). Siten tuki voidaan maksaa myös muulle em. perheestä huolehtivalle henkilölle käytettäväksi tuen saajan elatukseen ja tarvittaessa tuki voidaan antaa muissakin muodoissa kuin rahaetuutena asiakkaan pankkitilille.

Sosiaalihuollon asiakaslain 12 §:n mukaan asiakkaan on annettava sosiaaliviranomaisen käyttöön ne tiedot, joita se tarvitsee sosiaalihuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa. Vastaavasti asiakkaalle on annettava tieto siitä, mistä muualta ja mitä häntä koskevia tietoja voidaan hänen suostumuksestaan riippumatta hankkia.

Hallintomenettelyssä viranomaiselle lailla asetettu asian selvittämismäärä tarkoittaa mm. kannan ottamista siihen, mitä selvityksiä asiassa tarvitaan. Viranomaisen on myös osoitettava asiakkaalle, mistä seikoista tämän on esitettävä selvitystä. Asiakkaan on puolestaan tarvittaessa esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista. Sosiaalihuollon toteuttamisessa tarvittavat tiedot hankitaan ensisijaisesti asiakkaalta itseltään.

Toimeentulotukilaissa tuenhakijalle on asetettu laaja tiedonantamisvelvoite. Lain 17 §:n mukaan tuen hakijalla ja saajalla on laaja tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus kaikista tiedossaan olevista toimeentulotukeen vaikuttavista välttämättömistä tiedoista. Tämä ilmoitusvelvollisuus koskee myös perheenjäsenen huoltajaa tai edunvalvojaa. Lisäksi tuen saajan on välittömästi ilmoitettava annetussa tiedoissa tapahtuneista muutoksista. Tämän yhteydessä laissa ja oppaassa viitataan asiakaslaissa säädettyihin asiakkaan oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Tietojenanto - ja ilmoitusvelvollisuus koskee myös tilapäisesti ja vakinaisesti Suomessa asuvaa toimeentulotukea hakevaa ulkomaalaista.

Toimeentulotuki on käsiteltävä ja sitä koskeva päätös on annettava viivytyksettä (14 a §), kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen jättämisestä. Kiireellinen hakemus on käsiteltävä ja päätös annettava hakemuksen jättöpäivänä tai viimeistään seuraavana arkipäivänä. Sosiaaliviranomainen arvioi viime kädessä hakemuksen kiireellisyyden. Mikäli hakijan hakemus on puutteellinen, hakijalle on viivytyksettä ja määräajassa annettava yksilöity kehoitus täydentää pyydyttyjä tietoja. Tietojen täydentämiseksi asiakkaalle on annettava määräaika. Kun tarvittavat tiedot on saatu, sen jälkeen päätös on tehtävä viivytyksettä. Mikäli asiakas ei täydennä tietoja, päätös on tehtävä niiden tietojen perusteella, jotka ovat käytettävissä.

Maksettu toimeentulotuki voidaan periä takaisin. Jos tukea on myönnetty tulossa olevaa eläke- tai muuta etuutta vastaan, tukea myönnettäessä tulee samalla tehdä päätös, peritäänkö maksettu tuki takaisin (20 §). Mikäli tukea on myönnetty myöhemmin maksettavaa etuutta vastaan, tuen takaisinperintä voidaan tehdä suoraan lähettämällä tieto etuutta maksavalle laitokselle (23 §), jonka ilmoituksen jälkeen laitos voi maksaa etuuden vain sosiaalitoimistolle siltä ajalta kun tukea on myönnetty. Muussa tilanteessa tuen takaisin perinnästä on tehtävä hakemus hallinto-oikeudelle (22 §).

Jos tuen myöntäminen on perustunut tahallaan annettuihin erehdyttäviin tietoihin tai 17 §:ssä säädettyyn ilmoitus- ja tietojen antamisen tahallisiin laiminlyönteihin, niin kunta voi periä tuen takaisin tuen saajalta tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöneeltä henkilöltä (20.2 §). Takaisinperintämahdollisuudet lain 20.2 §:n mukaan koskevat Suomen kansalaisen lisäksi myös Suomessa asuvaa ulkomaalaista toimeentulotuen saajaa.

2.3. TOIMEENTULOTUKEA MYÖNTÄVÄ KUNTA

Voimassa olevan toimeentulotukilain 14 § sääntelee lähtökohtaisesti kuntien välistä järjestämismvastausta, mutta sen tulkinnalla on merkitystä arvioitaessa, missä laajuudessa vakinaisesti tai tilapäisesti maassa oleskeleva ulkomaalainen voi saada toimeentulotukea toimeentulovaikeuksiinsa.

Toimeentulotuen hakemisesta ja myöntämisestä säädetään toimeentulotukilain 14 §:ssä seuraavasti:

Toimeentulotuen myöntää hakemuksesta sen kunnan toimielin, jonka alueella henkilö tai perhe vakinaisesti oleskelee.

Jos henkilö tai perhe muutoin kuin satunnaisesti oleskelee useammassa kuin yhdessä kunnassa, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jonka alueella oleskelusta henkilön tai perheen menot johtuvat.

Jos tuen tarve on kiireellinen, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jossa perhe tai henkilö oleskelee hakemusta tehtäessä.

Pykälän 1 ja 2 momentissa säädetään vakinaisen oleskelukunnan vastuusta ja siinä olevista poikkeuksista. Pääsääntö on myös, että toimeentulotuen tarvetta arvioitaessa kustannuksiksi huomioidaan toimeentulotukilain mukaan määräytyvät menot ja niiden menojen on pitänyt syntyä Suomessa siinä kunnassa, jossa tukea haetaan. Selvimmin tämä näkökohta on tuotu esille lain 14 § 2 ja 3 momenteissa.

Vakinainen oleskelu (14.1 §)

Pykälän 1 momentin mukaan toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jonka alueella henkilö tai perhe *vakinaisesti* oleskelee. Vakinaisen oleskelukunnan selvittäminen ei pääsääntöisesti aiheuta ongelmia. Vakinaisen oleskelukunta on yleensä se kunta, jossa henkilöllä tai perheellä on vakituinen asunto. Säännös merkitsee myös sitä, että oleskelukunta on määrättävä jokaiseen avunsaajaan nähden itsenäisesti. Perheenjäsenillä voi siten olla eri oleskelukuntia säännöksen tarkoittamassa mielessä. Toimeentulotukilain 14.1 §:ssä tarkoitettu vakinaisen oleskelun käsite ei ole sama kuin sosiaalivakuutusetuuksien tarkoittama vakinaisen asuinpaikan käsite, eikä myöskään kotikuntalain tarkoittama kotikunnan käsite.

Toimeentulotuen myöntämisessä kunnan järjestämisvastuu on sidottu vakinaisen oleskelun käsitteeseen. Korkein hallinto-oikeus on mm. antanut 11.7.2006 kaksi kunnan järjestämisvastuuta koskevaa ratkaisua. Yhteistä näissä ratkaisuissa oli se, että oleskelu kunnassa oli tarkoitettu pitkäaikaiseksi ja henkilöllä oli vakinainen asunto oleskelukunnassa. Sosiaali- ja terveystieteiden järjestämisvelvollisuus säilyy esim. sosiaalihuoltolain ja kansanterveyslain mukaisesti henkilön kotikunnalla siitä huolimatta, että toimeentulotuen järjestämisvelvollisuus saattaa joissakin tapauksissa siirtyä oleskelukunnalle. Jos henkilön oleskelu toisessa kunnassa on tarkoitettu määräaikaiseksi eikä henkilöllä ole vakituista asuntoa kunnassa, vaan oleskelu perustuu vakinaisen oleskelukunnan sijoittamana esimerkiksi maksusitoumuksella päihdehuoltolain tai muun lain mukaan järjestettävään määräaikaiseen kuntoutukseen, toimeentulotuen järjestämisvastuu ei siirry palvelua antavan yksikön sijaintikunnalle. Kotikuntalakia (1378/2010) ja siihen liittyen myös sosiaalihuoltolakia (16a §) muutettiin vuoden 2010 alusta siten, että hoitoa tai hoivaa tarvitsevan henkilön muutto toiseen kuntaan tehtiin mahdolliseksi. Tämä ei ole aiheuttanut muutosta kuntien väliseen työnjakoon toimeentulotuen myöntämisessä.

Pääsääntö on, että lyhytaikainen tai satunnainen oleskelu toisessa kunnassa ei siirrä järjestämisvastuuta sille kunnalle. Esimerkiksi satunnainen pistäytyminen toisessa kunnassa, kuten lyhyehkö lomamatka tai vierailu tuttavaperheessä, ei merkitse vielä sitä, että henkilön tai perheen vakinainen oleskelukunta olisi muuttunut. Tällöin velvollisuus järjestää toimeentulotukea on edelleen vakinaisella oleskelukunnalla. Koska vakinainen oleskelu määräytyy kunkin henkilön osalta itsenäisesti, on esim. ulkomaalaisen kohdalla myös mahdollista, että esimerkiksi puolisoista toisen katsotaan oleskelevan Suomessa vakinaisesti ja toisen tilapäisesti.

Jos vakinainen oleskelu tapahtuu osittain Suomessa ja osittain maan rajojen ulkopuolella, oleskelukunnan vastuu rajoittuu niihin kustannuksiin, jotka syntyvät kunnassa oleskelusta. Oikeuskäytännössä on katsottu, että toimeentulotuen hakija voi oleskella satunnaisesti keskimäärin 7 päivän ajan kuukaudessa ulkomailla, ilman että ulkomailla oleskelu vaikuttaa hänen perusosansa määrään (KHO 8.12.2000, taltio 3248) sitä alentavasti. Kuitenkaan toimeentulotuella ei korvata ulkomailla syntyneitä kustannuksia.

Useassa kunnassa oleskelu muutoin kuin satunnaisesti (14.2 §)

Toimeentulotukilain 14 §:n 2 momentti koskee tilannetta, jossa henkilö oleskelee useamman kuin yhden kunnan alueella *muutoin kuin satunnaisesti*. Tällainen tilanne voi muodostua esimerkiksi silloin, kun henkilö asuu vakinaisesti asuinkunnassaan, mutta opiskelee toisessa kunnassa. Jos opiskelukunnassa oleskelu on vakinaisen luonteista, esimerkiksi henkilöllä on asunto myös opiskelukunnassa, ja hän oleskelee arki-sin tässä kunnassa, jakaantuu järjestämisvastuu näiden kahden kunnan kesken.

Toimeentulotukea myöntää näissä tapauksissa se kunta, jossa henkilö oleskelee ja jonka alueella oleskelusta henkilön tai perheen menot ovat johtuneet. Kunnan vastuu ulottuu siten vain niihin kustannuksiin, jotka ovat johtuneet tässä kunnassa oleskelusta.

Järjestämisvastuu voi siten jakaantua useamman kunnan kesken niin, että toimeentulotukea myönnettäessä on selvitettävä kuntien kesken, mitkä toimeentulotukeen oikeuttavista kustannuksista ja menoista johtuvat kulloinkin kyseisessä kunnassa oleskelusta.

Kiireellinen toimeentulotuki (14.3 §)

Voimassa olevan toimeentulotukilain 14 §:n 3 momentti käsittelee tilannetta, jossa toimeentulotuen tarve on *kiireellinen*, jolloin tuen myöntää sen kunnan toimielin, jossa perhe tai henkilö oleskelee hakemusta tehtäessä. Tällöin henkilölle tai perheelle on myönnettävä hakuhetkellä tarvittava välttämätön tuki, esimerkiksi matkalippu varsinaisen kotikunnan alueelle tai välttämättömät terveydenhuolto- tai ravintomenot. Päätös tehdään niiden tietojen perusteella, jotka päätöksentekohetkellä ovat käytettävissä esim. hakijan tuloista ja varoista. Myös kunnassa vakinaisesti oleskeleva henkilö voi joutua kiireellisen tuen tarpeeseen esim. poikkeuksellisissa kriisitilanteissa, jolloin myös hänen asiansa käsittelyä koskee em. mainittu päätöksentekomenettely. Tällöin tuen määrä ei ole sidottu toimeentulotuen perusosanormeihin, vaan sitä voidaan myöntää harkinnanvaraisesti pelkästään välttämättömään tarpeeseen.

Säännöstä sovelletaan myös kunnassa tilapäisesti oleskelevaan ulkomaalaiseen henkilöön. Näissä tilanteissa toimeentulotuen tarkoituksena ei ole mahdollistaa ulkomaalaisen henkilön oleskelun jatkumisen Suomessa toimeentulotuen turvin, vaan kiireellisen toimeentulotuen myöntäminen rajoittuu välttämättömään tukeen, esimerkiksi kotimatkakustannuksiin tai niihin välttämättömiin ruokailu- tai muihin kustannuksiin, jotka syntyvät ennen kuin henkilö ehtii kohtuudella palata kotimaahansa. Tällaisissa tilanteissa voidaan ottaa huomioon myös se, että toimeentulotukilain 15 §:n mukaisesti tukea voidaan tarpeen mukaan myöntää ja maksaa kuukautta lyhyemmältä ajalta, jopa yhden päivän ajalta tai antaa muussakin muodossa kuin esim. rahana asiakkaan pankkitilille, esimerkiksi maksusitoumuksena apteekkiin.

Vaikka laissa ja siitä annetussa oppaassa ei ole erikseen mainittu, kiireellisen tuen käsittelyssä annetuissa ohjeissa sovelletaan sitä Euroopan Neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean tapauskäytäntöön vakiintunutta linjausta, jonka mukaan esim. tilapäisesti maassa oleskeleva ja toimeentulotuen varaan joutunut henkilö on oikeutettu olemassaolon (existenssin) turvaavaan tukeen ja kiireelliseen lääkinnälliseen

apuun. Tuen ei tarvitse tähdätä henkilön saattamiseen yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi, vaan se on voinut sisältää esimerkiksi ruokarahan tai matkalipun kotimaahan.⁶

Momentista ilmenee myös se lähtökohta, että ulkomailla syntyneitä kustannuksia ei oteta toimeentulotukea myönnettäessä huomioon. Säännöksellä ei ole tarkoitettu laajentaa kuntien järjestämisvastuuta siten, että kunnille syntyisi velvollisuutta myöntää toimeentulotukea muuhun kuin oman kunnan alueella hakijan oleskelun aikana syntyneisiin menoihin.

Matkustusasiakirjan tarkistaminen toimeentulotuen hakemisen yhteydessä

Nykyisessä toimeentulotukioppaassa (2007:11) todetaan, että ulkomaalaisen hakiessa toimeentulotukea, on häntä pyydettävä esittämään matkustusasiakirjansa kuten voimassa oleva passi (tai unionin kansalaisten kohdalla henkilötodistus). Pohjoismaissa - Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan - kansalaisen on luotettavalla tavalla kyettävä osoittamaan henkilöllisyytensä ja kansalaisuutensa.

Tämä on tarpeen ensinnäkin hakijan henkilöllisyyden toteamiseksi. Lisäksi matkustusasiakirjoista voidaan saada tietoa, jota tarvitaan arvioitaessa hakijan oikeutta toimeentulotukeen, esimerkiksi oleskeluluvan laji (joka edellytetään muiden kuin Pohjoismaiden ja unionin kansalaisilta) tai muu maassaolon peruste. Toimeentulotukilain 17 §:n mukaan hakijan on annettava toimielimelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Matkustusasiakirjoissa olevia tietoja voidaan pitää säännöksessä tarkoitettuina välttämättöminä tietoina.

Oppaassa todetaan myös, että jos ulkomaalaisella toimeentulotuen hakijalla ei lainkaan ole esittää matkustusasiakirjoja tai jos niissä olevien merkintöjen tulkinta tuottaa vaikeuksia, sosiaaliviranomaisella on mahdollisuus virka-aputeitse saada selvitystä hakijan maassa oleskelun luonteesta ja viisumin tai oleskeluluvan tarpeellisuudesta. Kysymykseen tulevat poliisi- ja rajatarkastusviranomaiset sekä Ulkomaalaisvirasto [nyk. Maahanmuuttovirasto]. Viisumiasioissa tietoja antaa ulkoasiainministeriön passi- ja viisumiyksikkö.

Lisäksi oppaassa todetaan, että sosiaalitoimisto voi yhteistoiminnassa passintarkastusviranomaisten kanssa pyrkiä selvittämään maahantulon yhteydessä todettujen rahavarojen määrän. Sosiaaliviranomaisten oikeudesta saada muilta viranomaisilta tietoja ja virka-apua säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 luvussa.

Tämä em. oppaan antama ohjaus on tulkittu epäselväksi, eikä se kuntien mielestä ole antanut riittäviä välineitä sille, miten ulkomaalaisen toimeentulotuen hakijan maassa olon perusteiden selvittämisessä tulisi menetellä.

Vuoden 2012 alusta otetaan käyttöön biometriset tunnisteet sisältävät oleskelulupakortit. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että ulkomaalaisen oleskelulupaa ei enää liimata matkustusasiakirjaan, vaan oleskelulupa on erillinen kortti. Tämän käytännön tultua voimaan pelkkä matkustusasiakirjan tarkistaminen ei enää riitä, vaan toimeentulotukea hakevalta EU/ETA -alueen ulkopuoliselta henkilöltä tulisi tarpeen mukaan pyytää häntä esittämään oleskelulupakortti.

⁶ Matti Mikkola: Toimeentulon vähimmäisturva eurooppalaisena ihmisoikeutena kirjassa Juhlakirja Pentti Arajärvi 1948 - 2/6 - 2008. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 20. Julkaisutoimikunta Matti Tolvanen, Tarmo Miettinen, Matti Muukkonen (toim.)

2.4. SALASSAPITOVELVOITE JA TIETOJENVAIHTO

Asiakkaan toimeentulotukiasiaa käsiteltäessä on huomioitava yhtäältä asiakkaan oikeus häntä koskevan tiedon salassa pysymiseen (salassapitovelvoitteet) sekä toisaalta sosiaaliviranomaisten, ulkomaalaisviranomaisten (etenkin Maahanmuuttovirasto ja paikallispoliisi), maistraatin ja joissakin tapauksissa terveysviranomaisten tarve saada tietoa toiselta viranomaiselta tehtävänsä hoitamiseksi.

Asiakaslain (SHAL), potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (julkisuuslaki, 621/1998) mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasta koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Pelkkä tieto siitä, että henkilö saa sosiaali- tai terveydenhuollon palveluja -asiakassuhde - on salassa pidettävä. Salassa pidettäviä tietoja voidaan kuitenkin luovuttaa ulkopuolisille asiakkaan nimenomaisella suostumuksella tai lain nimenomaisen säännöksen nojalla ja eräissä tilanteissa myös sosiaaliviranomaisen omasta aloitteesta.

Eri viranomaisten tiedonsaannin ja tiedon luovuttamisen oikeudet ja velvollisuudet eroavat toisistaan, koska ne perustuvat kutakin viranomaista koskevaan erityislainsäädäntöön. Tietojenvaihtoon liittyviä säännöksiä on julkisuuslaissa, jossa olevia säännöksiä (26–30 §) siitä, milloin viranomainen voi luovuttaa salassa pidettäviä tietoja, sovelletaan toissijaisesti kaikkien viranomaisten toimintaan siltä osin kuin vastaavia säännöksiä ei ole erityislaeissa.

Sosiaaliviranomaisilla on oikeus pyynnöstään saada muilta viranomaisilta ja joiltakin yksityisiltäkin tahoilta - kuten esim. pankeilta - salassa pidettävät tiedot ja selvitykset, jotka ovat olennaisia laissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi. Tietojen tulee olla välttämättömiä sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi tai sen toimenpiteiden toteuttamiseksi taikka saatujen tietojen tarkistamista varten (SHAL 20 §). Sen, onko tieto välttämätön ja olennainen, arvioi sosiaalihuollon viranomainen itsenäisesti. Kirjallisena esitettävä tietopyyntö on yksilöitävä ja perusteltava.

Virka-apu (SHAL 22 §)

Sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus saada muilta viranomaisilta virka-apua suorittaakseen laissa säädetty tehtävät. Tällöin edellytetään, että virka-aputehtävän toteuttaja luovuttaa myös tehtävän toteuttamisen edellyttämät salassa pidettävät tiedot. (SHAL 22 §). Toimeentulotukiasiaa päätettäessä virka-apupyynnöt lienevät tulleen harvoin kyseeseen väärinkäytösepäilyjä lukuun ottamatta.

SHAL 22.1 §:ssä säädetään sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada virka-apua ja saman pykälän 2 momentin mukaan virka-avun antajan tulee salassapitovelvollisuuden estämättä ilmaista sosiaalihuollon viranomaiselle virka-aputehtävän edellyttämät tiedot.

2.4.1. Tiedon luovuttaminen sosiaalihuollosta

Sosiaalihuollon viranomainen voi eräissä tilanteissa antaa tietoja toiselle viranomaiselle ilman asiakkaan suostumusta tai jopa vastoin asiakkaan nimenomaista kieltoaakin. Tämä on mahdollista tietyin edellytyksin, mikäli tiedot ovat välttämättömiä asi-

akkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi taikka niiden järjestämiseksi tai toteuttamiseksi. (SHAL 17 §).

Sosiaalihuollon asiakaslain 18 §:ssä on säädetty salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan suostumuksesta riippumatta muun muassa poliisille. Lain 18.1 §:ssä säädetään salassa pidettävän tiedon luovuttamisesta tuomioistuimelle tai muulle viranomaiselle, jos kyseessä on esim. lapsen etu tai erittäin tärkeä yleinen tai yksityinen etu taikka sosiaalietuutta koskevan väärinkäytöksen selvittäminen. Säännöksen 2 momentin mukaan poliisilla on ehdoton tietojensaantioikeus, jos se tutkii rikosta, josta enimmäisrangaistus on vähintään 4 vuotta vankeutta tai sellaista rikosta, josta on säädetty ilmoitusvelvollisuus rikoslain 15 luvun 10 §:ssä. Säännös oikeuttaa myös oma-aloitteiseen tietojen luovuttamiseen. Säännöksen 3 momentin mukaan salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa poliisin pyynnöstä ja oma-aloitteisesti tiedon, kun epäillään jonkun syyllistyneen edellä mainittua vähäisempäänkin rikokseen. Arvio perustuu tällöin sosiaalihuollon järjestäjän ja toteuttajan harkintaan siitä, onko tiedon luovutus poliisille välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Sosiaalihuollon asiakaslain 18 §:n 4 momentin mukaan sosiaalihuollon viranomaisen saa antaa tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta muulle viranomaiselle (muun muassa poliisille), ” jos se on välttämätöntä tarkistettaessa sosiaalihuollon viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi olennaisen tärkeää tietoa tilanteessa, jossa viranomaisella itsellään on oikeus saada kyseinen tieto”. Tätä menettelyä käytetään selvitetessä eräissä tapauksissa ovatko toimeentulotuen myöntämisen edellytykset olemassa.

Edellä mainitussa tilanteessa on kysymys sosiaaliviranomaisen omasta tietotarpeesta tehtävänsä suorittamiseksi. Toimeentulotukea myöntävä viranomaisen voi selvittää maahanmuuttoviranomaiselta, onko toimeentulotukea hakevalla henkilöllä asianmukainen oleskelulupa. Tiedon selvittämisen yhteydessä paljastuu, että henkilö on toimeentulotuen hakija. Ensisijaisesti tuen hakija selvittää itse toimeentulotuen myöntämisen edellytyksenä olevat maassaolo-oikeutta koskevat seikat kuten muutkin tuen hakemisen perusteeksi esitettävät tiedot..

Edellä mainitun asiakaslain 18 §:n 4 momentin säännös ei kata sitä tilannetta, jossa sosiaaliviranomaisella olisi tarve tietää, onko maassa olo-oikeus edelleen voimassa, vaikka toimeentulotukea on myönnetty jo useamman kerran. Oleskeluoikeuden voimassa olosta päättää maahanmuuttoviranomainen. Oleskelulupaviranomaisen päätöksenteossa yhtenä edellytyksenä on ulkomaalaislain mukaan se, onko henkilöllä riittävät varat itseään ja perheenjäseniään varten, jotta hän ei turvautumalla toistuvasti toimeentulotukeen muodostu rasitteeksi Suomen sosiaaliturvajärjestelmälle.

Toimeentulotukea myöntävällä viranomaisella ei asiakaslain 18 §:n 4 momentin perusteella oikeutta oma-aloitteisesti ilmoittaa toimeentulotuen toistuvasta myöntämisestä oleskelulupaviranomaiselle. Vaikka tässä tilanteessa on viime kädessä kysymys myös sosiaaliviranomaisen tarpeesta saada tietää, ovatko maassa olon edellytykset edelleen voimassa, sosiaaliviranomainen ei voi omasta aloitteestaan ilmoittaa maahanmuuttoviranomaiselle toimeentulotuen myöntämisestä. Tämän vuoksi asiasta pitäisi säätää lailla.

Käsitellessään sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksia ja asemaa koskevan lakiesitystä (HE 137/1999), eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta on pyydettyään asiasta myös perustuslakivaliokunnan lausunnon todennut, että ehdotetussa 18 §:n 4 momentissa säädettäisiin salassapitovelvoitteesta poikkeamisesta eräissä erityistilanteissa. Näitä poikkeuksia ei valiokunnan käsityksen mukaan ollut syytä säätää yhtään sen laajemmaksi kuin on ehdottomasti tarpeen. Tästä syystä säännöksestä valiokunta eh-

dotti poistettavaksi tietojen luovuttamisen etuuden määräämistä varten. Käytännössä etuuden myöntämistilanteissakin olisi kyse nimenomaan tietojen tarkistamisesta. Tästä syystä viranomaisen oikeus luovuttaa salassa pidettäviä tietoja tuli rajoittaa julkisuuslaissa jo säädettyjen tilanteiden lisäksi vain tietojen tarkistamiseen.

Valiokunta lisäksi ehdotti, että 4 momentti säädettäisiin koskemaan vain oikeutta tarkistaa tiedot ja oikeus rajoitettaisiin tilanteisiin, joissa tieto on olennainen viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi ja joissa viranomaisella itsellään on oikeus saada tieto. Momentin ei missään määrin tule laajentaa viranomaisen oikeutta saada salassa pidettäviä tietoja, vaan sen tuli oikeuttaa sosiaalihuollon viranomaisen luovuttamaan salassa pidettäviä tietoja hyvin rajoitetusti eli vain siinä määrin kuin se olisi välttämätöntä olennaisten tietojen tarkistamiseksi esimerkiksi tahoilta, joilla on velvollisuus luovuttaa salassa pidettäviä tietoja 20 §:n tai 22 §:n 2 momentin mukaisesti. Kyseessä voisi olla myös sellaisen tiedon tarkistamisesta, joka ei itsessään ole salassa pidettävä. Tämä säännös oli kuitenkin välttämätön siksi, etteivät sosiaalihuollon viranomaiset voisi edes pyytää mitään asiakasta koskevia tietoja paljastamatta jossain määrin salassa pidettäviä tietoja, koska jo tieto siitä, että henkilö on sosiaalihuollon asiakas, on salassa pidettävä. Valiokunta totesi, että vastaavasti kuin 17 §:n kohdalla hallituksen esityksen perusteluissa oli mainittu, on 18 §:n soveltamisessa noudatettava sitä periaatetta, että salassapitovelvoitteista säädettäviä poikkeusperusteita ja niiden edellytyksiä tulee tulkita ahtaasti.

Nyt käsiteltävä kysymys koskee sosiaaliviranomaisen oikeutta ilmoittaa maahanmuuttoviranomaiselle toistuvasta toimeentulotuen myöntämisestä ilman, että se vaarantaisi salassa pidettävien tietojen tietosuoja. Kysymys on tiedosta, joka maahanmuuttoviranomaisella on oikeus saada sosiaaliviranomaiselta voimassa olevan ulkomaalaisrekisteristä annetun lain nojalla (kts. luku 2.4.2.). Ottaen huomioon, että asiakaslaissa ja sen perusteluissa tietojen luovuttaminen on tarkoitettu rajata erittäin suppeasti, mahdollisuudesta antaa oma-aloitteisesti tieto toimeentulotuen myöntämisestä on syytä säätää toimeentulotukilaissa. Tällöin se on asiaan kuuluvassa yhteydessä eikä ole avaamassa tietojen luovutusta muihin sosiaalitoimen tietoihin. Toimeentulolaissakin on tarpeen säätää selkeästi luovutettavasta tiedosta ja siitä mihin käyttöön se on tarkoitettu. Tämä tapahtuu selkeimmin, kun toimeentulotukilakiin ehdotettavassa muutoksessa viitataan ulkomaalaislain asiaa koskeviin pykäliin.

2.4.2. Ulkomaalaisrekisteri

Ulkomaalaisrekisteriä (laki ulkomaalaisrekisteristä 1270/1997) ylläpidetään ja käytetään muun muassa ulkomaalaisten maahantuloa ja maastalähtöä sekä oleskelua ja työntekoa koskevien asioiden käsittelyä, päätöksentekoa ja valvontaa varten. Ulkomaalaisrekisterin päävastuullinen rekisterinpitäjä on Maahanmuuttovirasto Migri, mutta rekisteriä pitävät ja käyttävät myös poliisi, rajavartiolaitos, tullilaitos, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, työ- ja elinkeinotoimisto, vankeinhoitoviranomainen ja vähemmistövaltuutettu. Ulkomaalaislain mukaan muun muassa poliisi valvoo ulkomaalaislain säännösten noudattamista ja toimii oleskelulupaviranomaisena.

Ulkomaalaisrekisterin henkilöllistä ulottuvuutta voidaan Suomessa oleskelevien ulkomaalaisten osalta pitää kattavana edellyttäen, että henkilöt ovat olleet jollain tavoin kosketuksessa viranomaisiin maahan saavuttuaan. Rekisteriin kerätään ja tallennetaan tietoja esimerkiksi henkilöistä jotka ovat hakeneet viisumia tai oleskelulupaa tai joiden oleskeluoikeus rekisteröidään ulkomaalaislain nojalla (unionin kansalaiset

ja ne Pohjoismaiden kansalaiset, jotka ovat saapuneet maahan muussa kuin lyhytaikaisessa tarkoituksessa) tai joiden työntekeä koskevat tiedot rekisteröidään muun lain nojalla, heidän perheenjäsenistään ja samassa taloudessa asuvista muista henkilöistä sekä vastaanottajista. Rekisteri palvelee myös ulkomaalaisvalvontaa.

Ulkomaalaisrekisteristä annetussa laissa säädetään, että rekisterinpitäjällä (mm. Maahanmuuttovirastolla ja poliisilla) on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada ulkomaalaisrekisteriä varten sille laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi välttämättömiä tietoja. Lain 8 § 1 momentin 6 kohdan mukaan muun muassa poliisilla on oikeus saada kansaneläkelaitokselta ja kunnan sosiaaliviranomaiselta tiedot siitä, onko hakijalle myönnetty toimeentulotuesta annetussa laissa tarkoitettua toimeentulotukea tai muuta vastaavaa etuutta, sekä muut tiedossa olevat seikat, joilla saattaa olla merkitystä henkilön ulkomaalaislain tai kansalaisuuslain (359/2003) mukaisen asian käsittelyssä.

Ulkomaalaisrekisteristä annetun lain esitöissä (HE 15/2004 vp) on perusteltu tietojen luovutusvelvoitetta viittaamalla muun muassa ulkomaalaisen velvollisuuteen hankkia toimentulonsa muulla tavoin kuin turvautumalla yhteiskunnalta saatavaan toimeentulotukeen. Asialla on merkitystä muun muassa harkittaessa perhesiteen perusteella myönnettävää oleskelulupaa. Hallintovaliokunnan mietinnön (5/2004 vp) mukaan kunnan sosiaaliviranomaisilta saatavat tiedot liittyvät siihen, onko henkilö hakenut tai onko hänelle myönnetty toimeentulotukea sekä muut tiedossa olevat seikat, joilla saattaa olla merkitystä henkilön ulkomaalaislain tai kansalaisuuslain mukaisen asian käsittelyssä.

2.5. TOIMIVALTAINEN VIRANOMAINEN ULKOMAALAISEN MAASSAOLON PERUSTEIDEN SELVITTÄMISESSÄ

Kun ulkomaalainen hakee toimeentulotukea sosiaalitoimistosta, niin sosiaalitoimistolla on toimeentulotukilain 14 §:n mukaan tarve tietää, oleskeleeko hakija Suomessa vakinaisesti vai onko hän vain käymässä täällä esim. matkailutarkoituksessa (turistina). Mikäli em. asia ei käy ilmi hakijan jättämästä toimeentulotukihakemuksesta ja / tai sen liitteistä, sosiaaliviranomaisella on mahdollisuus viime kädessä virka-aputeitse saada selvitystä hakijan maassa oleskelun luonteesta ulkomaalaisviranomaiselta siten kuin nykyisessä toimeentulotukioppaassa on kerrottu.

Unionin kansalaisen kohdalla hakijan asuinpaikan poliisilaitos rekisteröi oleskeluoikeuden ulkomaalaisrekisteriin sekä myöntää määräaikaisen ja pysyvän oleskelukortin (ulkomaalaislaki 171 §) unionin kansalaisen perheenjäsenelle, joka itse ei ole unionin kansalainen. Unionin kansalaisen oleskeluoikeutta ei voida pääsääntöisesti rekisteröidä, mikäli hän ei kykene selvittämään, että hänellä on itseään ja perheenjäseniään varten riittävät varat ja tarvittaessa sairausvakuutus (UlkL 158a §). Rekisteröitymisen edellytyksiä selvittäessään poliisi voi käyttää tietoa esimerkiksi myönnetystä toimeentulotuesta. Asumisen osalta rekisteröitävällä EU-kansalaisella tulee olla sellainen osoitetieto, mikä on muu kuin hotelli, hostelli, muu liikelaitos, postilokero tai poste restante -osoite. Tarkistaakseen ja arvioidakseen osoitetietoa poliisi voi tarvittaessa pyytää esim. talokirjanotetta.

EU:n ulkopuolisen kansalaisen on pääsääntöisesti haettava ensimmäistä oleskelulupaansa pidempiaikaista oleskelua varten ennen Suomeen saapumista Suomen edustustolta siinä maassa, jossa hakija laillisesti oleskelee. Oleskelulupaa voidaan joissa-

kin tapauksissa hakea myös Suomesta, jolloin hakemus jätetään poliisilaitokselle. Lain 67 §:n mukaan maahanmuuttovirasto myöntää ensimmäisen oleskeluluvan ulkomailla olevalle ulkomaalaiselle. Samoin se myöntää ensimmäisen oleskeluluvan eräistä syistä ilman oleskelulupaa saapuneelle ulkomaalaiselle (49, 49 a, 51, 52 ja 52 a §). Maahanmuuttovirasto käsittelee oleskelulupa-asian myös tilanteessa, jossa poliisilaitos on saattanut sen asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi. Maahanmuuttovirasto voi myös peruuttaa myöntämänsä oleskeluluvan, jos oleskeluluvan myöntämisen edellytykset (esimerkiksi toimeentuloedellytys) eivät enää täyty.

Ulkomaalaisen asuinpaikan poliisilaitos myöntää oleskeluluvan Suomen kansalaisen Suomessa olevalle perheenjäsenelle sekä tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle. Lisäksi em. poliisilaitos myöntää uuden määräaikaisen oleskeluluvan, pysyvän oleskeluluvan maassa olevalle ulkomaalaiselle ja pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaiselle EY-oleskeluluvan. Poliisilaitos myös peruuttaa myöntämänsä oleskeluoikeuden tai oleskeluluvan, jos oleskeluoikeuden tai -luvan myöntämisen edellytykset (esimerkiksi toimeentuloedellytys) eivät enää täyty.

3. NYKYTILAN ARVIOINTI JA MUUTOS- TARPEET

3.1. NYKYTILAN ARVIOINTI

Esille nousseet toimeentulotukilain muutostarpeet ovat ensisijaisesti koskeneet toimeentulotukilain 14 §:n soveltamista liittyen kuntien väliseen järjestämisvastuuseen, eli milloin kunta voidaan katsoa toimeentulotukea hakevan henkilön vakinaiseksi ja milloin tilapäiseksi oleskelukunnaksi. Epätietoisuutta on erityisesti koettu muiden kuin Suomen kansalaisten kohdalla, milloin muualta Suomeen tullut olisi katsottava toimeentulotukilain mukaan vakinaisesti kunnassa asuvaksi ja milloin tilapäisesti asuvaksi ja miten kuntien tulisi menetellä toimeentulotukea myönnettäessä erityisesti tilapäisesti Suomessa oleville EU/ETA -alueen kansalaisille taikka unionin ulkopuolisille kansalaisille. Lisäksi kunnissa on ollut epäselvää, millaisissa tilanteissa sosiaaliviranomainen voi olla yhteydessä oleskelulupaviranomaiseen taikka kuinka omaloitteisesti sosiaaliviranomainen voi olla yhteydessä rikkomatta tietosuojasäännöksiä.

Ulkomaalaisen hakiessa toimeentulotukea sosiaaliviranomaisen voi olla tarpeen olla yhteydessä oleskelulupaviranomaiseen kahdesta syystä: sosiaaliviranomaisen voi olla tarpeen selvittää hakijan maassa oleskelun luonnetta; onko tukea hakevalla maassa oleskeluun oikeuttavaa oleskelulupaa tai unionin kansalaisen kohdalla, onko hänen rekisteröitymisensä kunnossa ja Pohjoismaan kansalaisten osalta, onko hän asianmukaisesti tehnyt muuttoilmoituksen maistraattiin. Tämä on mahdollista jo voimassa olevan lain nojalla. Sen sijaan voimassa oleva lainsäädäntö ei mahdollista omaloitteista tietojenantoa oleskelulupaviranomaiselle jo myönnetystä toimeentulotuesta edes niissä tapauksissa, joissa henkilö on turvautunut toistuvasti toimeentulotukeen ja eläminen on Suomessa perustunut toimeentulotukeen. Ilmoituksen tekeminen olisi tarpeen, jotta oleskelulupaviranomainen voisi selvittää täyttyvätkö oleskeluluvan tai oleskeluoikeuden edellytykset edelleen. Kysymys on tiedoista, joita oleskelulupaviranomaisella on oikeus saada omasta pyynnöstään jo voimassa olevan lainsäädännön (laki ulkomaalaisrekisteristä) nojalla, silloin kun kyse on maassa oleskelun edellytysten tarkistamisesta.

Ulkomaalaislain lähtökohtana on, että ulkomaalaisen tulee ulkomaalaislain mukaan eräitä laissa säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta huolehtia omasta toimeentulostaan ilman, että hän toistuvasti turvautuu toimeentulotukeen. Jos toimeentulo perustuu toimeentulotukeen, oleskelun edellytykset eivät enää täyty ja oleskelulupa/rekisteröinti saatetaan peruuttaa. Työryhmä katsoo, että jos oleskelulupa/rekisteröinti on peruutettu ja henkilön tulisi poistua maasta, henkilöä ei voida enää katsoa Suomessa vakituisesti asuvaksi, jolloin hänellä on oikeus vain kiireelliseen, välttämättömään tukeen.

3.2. EHDOTUS TOIMEENTULOTUKILAKIIN TEHTÄVIKSI MUUTOKSIKSI

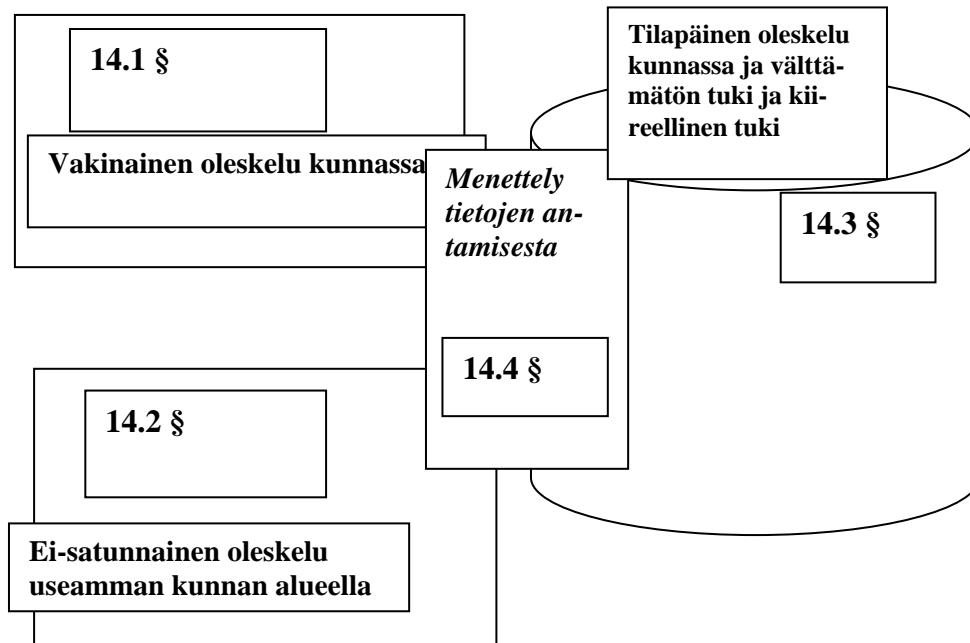
Työryhmä ehdottaa muutoksia, jotka täsmentäisivät toimeentulotukilain 14 §:ää, jossa käsiteltäisiin kuntien järjestämisvastuuta sekä sitä, millä tavoin ulkomaalaisen toimeentulotuen hakijan maassaolon perusteita selvitettäisiin. Niillä pyritään selkeyttä-

mään kuntien järjestämisvastuuta myönnettäessä toimeentulotukea kunnassa vakinaisesti asuvalle tai muutoin kuin tilapäisesti poissa olevalle henkilölle. Lisäksi pyritään määrittämään toimeentulotuen myöntämistä tilanteessa, jossa tukea myönnetään kunnassa tilapäisesti tai satunnaisesti oleskelevalle henkilölle. Toimeentulotukilakiin sisällytettäisiin säännös, jonka mukaan toimeentulotukea myöntävällä viranomaisella olisi niin harkitessaan oikeus yksittäistapauksessa ilmoittaa oleskelulupaviranomaiselle myös oma-aloitteisesti toimeentulotuen toistuvasta myöntämisestä.

Toimeentulotukilain 14 § - toimeentulotuen hakeminen ja myöntäminen

Toimeentulotukilain 14 §:n järjestämisvastuusäännös koskee kuntaa, jonka alueella oleskelun aikana toimeentulotuen hakemisen perustana olevat kustannukset ovat syntyneet. Tämä merkitsee samalla myös sitä, että menojen on pitänyt syntyä jossain Suomen kunnassa. Kunnalla ei ole velvollisuutta myöntää tukea esimerkiksi ulkomailla oleskelusta syntyneisiin kustannuksiin.

Pykälän 3 momenttia työryhmä ehdottaa muutettavaksi siten, että siinä nykyisen kiireellisen tuen tarpeen lisäksi säädettäisiin myös tilapäisen oleskelun aikana tarvittavasta välttämättömästä tuesta (PL 19.1 §) ja että mikä kunta siitä vastaisi. Lisäksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin tietojen antamisesta toimivaltaiselle viranomaiselle.

Lain 14 §:ään esitetyt muutokset eivät edellyttäisi muutosta 14 a §:ään, jossa säädetään toimeentulotuen käsittelyn ja päätöksenteon aikamääriä ja menettelyjä.

14.1 §: Vakainainen oleskelu

Toimeentulotukilain 14 §:n mukainen vakinaisen kunnassa oleskelun yksi tunnusmerkki on vakituinen asunto. Tämän momentin alueelle sijoittuvat useimmat toimeentulotukipäätökset, eikä niiden kohdalla kunnan järjestämistä vastuussa ole ollut epävarmuutta. Epäselvyyttä on ollut erityisesti ulkomaalaisten toimeentulotuen hakijoiden kohdalla. On tuotu esille, että vakinaisen oleskelun käsite ei nykyisellään ole riittävän selkeä erityisesti ulkomaalaisen toimeentulotukea hakevan kohdalla ja sitä olisi täsmennettävä.

Vakainainen oleskelu kunnassa määrittyy pääsääntöisesti vakituisen asunnon käsitteen avulla. Oleskelukunta on määriteltävä jokaiseen avunsaajaan nähden itsenäisesti. Perheenjäsenillä voi siten olla eri oleskelukuntia. Järjestämistä vastuu ei muutu esim. satunnaisen toiseen kuntaan pistäytymisen, lyhyehkön lomamatkan tai tuttavien luona vierailun seurauksena, vaan se on edelleen varsinaisella oleskelukunnalla.

Oleskelun katsotaan pysyväisluontoiseksi eli vakinaiseksi oleskeluksi silloin, kun henkilöllä tai perheellä on kunnassa pysyvä asunto. Vakinaisuuden arvioinnin muita yleisiä perusteita ovat oleskelun pituus kunnassa tai se, onko hakijalla perhesuhteita tai muita kiinteitä yhteyksiä kuntaan. Vakainainen oleskelu ei siis ole sama kuin kotikuntalain mukainen asuminen kunnassa. Henkilöllä tai perheellä tulee olla vakainainen asunto ja osoite kunnassa ja sen tulee olla muu kuin esim. retkeilymaja, hotelli tai muu vastaava osoite. Osoitteesta tulee käydä ilmi viittaus asuntoon, joten postilaatikko tai poste restante -osoitteet eivät sellaisenaan ole vakinaista oleskelua osoittavia osoitetietoja.

EU/ETA-alueen kansalaisen kohdalla kunnassa asumisen vakinaisuutta osoittaa mm. se, että hän on rekisteröinyt oleskeluoikeutensa paikallispoliisissa, kun hänen oleskelunsa on jatkunut yli 3 kk. Jos unionin kansalainen on ollut Suomessa alle 3 kk, hänellä ei ole velvollisuutta rekisteröityä, mikä samalla merkitsee, että hänellä ei ole todistetta Suomessa asumisesta eikä niin muodoin myöskään toimeentulotukilain 14 §:ssä tarkoitettua vakinaista oleskelukuntaa. Sama tilanne on myös sellaisella yli 3 kk maassa olleella unionin kansalaisella, joka ei ole rekisteröinyt oleskeluoikeuttaan Suomessa. Useimmiten työntekijän rekisteröinti sujuu joutuisasti. Työntekijän perheenjäsen voi rekisteröidä oleskeluoikeutensa samalla kertaa, eikä perheenjäseneltä vaadita toimeentuloedellytysten täyttämistä. Kun oleskelu on rekisteröity, henkilö tai perhe saa kotikunnan. Rekisteröinnin sijasta toisesta Pohjoismaasta tulleen pohjoismaan kansalaisen on pitänyt tehdä muuttoilmoitus. EU:n ulkopuolelta tulleella henkilöllä tulee olla voimassa oleva oleskelulupa, mikä tässä yhteydessä osoittaa kunnassa asumisen vakinaisuutta. Lisäksi ulkomaalaisella tulee myös olla voimassa oleva matkustusasiakirja.

Toimeentulotuen luonteen vuoksi sosiaaliviranomaiselle on keskeistä tietää, oleskeleeko toimeentulotuen hakija Suomessa vakinaisesti (eli onko hänellä toimeentulotukilain tarkoittamaa vakinaista oleskelukuntaa Suomessa) vai onko hän vain käymässä täällä esimerkiksi matkailutarkoituksessa (esim. turistina). Mikäli se asia ei käy ilmi esimerkiksi hakijan jättämästä hakemuksesta ja/tai sen liitteistä, sosiaaliviranomaisella on mahdollisuus virka-aputeitse saada selvitystä hakijan maassa oleskelun luonteesta ulkomaalaisviranomaiselta. Samalta viranomaiselta voi sosiaaliviranomaisen myös selvittää hakijan perheenjäsenten vastaavia tietoja.

Momenttiin ei ehdoteta muutoksia. Oppaassa tulisi avata vakinaisen oleskelukunnan käsitettä ja menettelytapaa, miten asiaa selvitetään.

14.2 §: Useammassa kunnassa muuten kuin satunnaisesti oleskelu

Tämän momentin sisältö liittyy edelliseen toimeentulotukilain 14 §:n 1 momentin vakinaisen oleskelun käsitteeseen. Perheenjäsenillä voi erityistapauksissa kuitenkin olla eri oleskelukuntia momenttia sovellettaessa, ja järjestämisvastuu määräytyy jokaiseen avunsaajaan nähden itsenäisesti. Kyseessä on tilanne, jossa vakituinen asunto on jossakin kunnassa, mutta henkilö kuitenkin oleskelee toisessa kunnassa muutoin kuin satunnaisesti. Järjestämisvastuu jakautuu siten, että tuen myöntää se oleskelukunta, jonka alueella oleskelusta henkilön tai perheen menot ovat aiheutuneet ja kunnan vastuu koskee vain kustannuksia, jotka aiheutuvat ko. kunnassa oleskelusta.

Momentin soveltaminen ei sinänsä ole tuonut ongelmia, eikä siihen niin muodoin ehdoteta muutosta.

14.3 § Tilapäinen oleskelu ja välttämätön toimeentulotuki sekä kiireellinen toimeentulotuki

Voimassa olevassa toimeentulotukilain 14.3 §:ssä puhutaan kiireellisestä tuen tarpeesta. Se kunta, jossa perhe tai henkilö oleskelee hakemusta tehtäessä, on velvollinen myöntämään toimeentulotuen näissä tilanteissa. Momentissa ei sinänsä todeta, että kyseessä on myös tilapäinen oleskelu kunnassa, mutta lain esitöistä se on luettavissa. Viime aikoina on ehkä eniten aiheuttanut tulkintaongelmia, milloin oleskelu on tulkittavissa vakinaiseksi ja milloin tilapäiseksi, jolloin jälkimmäisessä tilanteessa kunta on velvollinen myöntämään toimeentulotuen kiireelliseen ja välttämättömään tarpeeseen. Kiireellisenä myönnettävän tuen sisältö on herättänyt myös kysymyksiä. Vuoden 2008 alusta tuli voimaan kiireellisesti käsiteltävän toimeentulotuen säännös (14 a. 1 §), jossa tukihakemus oli käsiteltävä samana tai viimeistään seuraavana arkipäivänä hakemuksen jättämisestä ja päätös on tehtävä niiden tietojen perusteella, jotka siinä tilanteessa ovat käytettävissä. Kaikkiin tilapäiseksi katsottuihin oleskeluihin ei välttämättä katsota kuitenkaan sisältyvän tuen tarpeen käsittelyn kiireellisyyttä.

Tukea myönnettäisiin yleensä välttämättömiin menoihin. Tuen tarve voi olla kiireellistä tilapäisen oleskelijan lisäksi myös vakinaisesti kunnassa oleskelevalla.

Tilapäisen oleskelun käsitteellä tarkoitetaan muuta kuin 14 §:n 1 ja 2 momenteissa tarkoitettua vakinaista oleskelua. Kyse olisi ns. poissulkevasta menettelystä eli asiakas oleskelee tilapäisesti kunnassa, ellei osoiteta hänen oleskelevan siellä vakinaisesti tai muutoin kuin satunnaisesti. Tilapäinen oleskelu olisi kyseessä esimerkiksi silloin kun tuenhakijalla ei ole näyttöä esim. vakituisesta asunnosta, vaan oleskelu on luonteeltaan lyhytaikaista tai satunnaista. Tällainen tilanne voisi olla suomalaisella tai sellaisella ulkomaalaisella tuenhakijalla, jolla ei ole kiinnekohtaa kunnassa, ja hän on toimeentulotuen tarpeessa.

Oikeusasiamies on useissa ratkaisuissaan todennut, että kunta voi olla velvollinen myöntämään välttämätöntä toimeentulotukea myös sellaiselle ulkomaalaiselle ja muulle ulkomailta Suomeen muuttaneelle henkilölle, jos hän oleskelee kunnassa tilapäisesti ja jos toimeentulotuen tarve on kiireellinen (muun muassa 1398/98 ja 2861/02), eikä hän voi saada välttämätöntä toimeentuloa muulla tavoin. Näin myös tilanteessa, jossa ulkomaalaiselta puuttuisi tarvittava oleskelulupa maassa oleskeluun tai hän ei ole rekisteröitynyt.

EU/ETA-alueen kansalaisen kohdalla tämä merkitsee, että hän on ollut Suomessa alle 3 kk ajan, hän on täällä joko matkailijana tai hakemassa työtä, hän ei ole rekisteröinyt oleskeluaan Suomessa tai rekisteröinnin edellytyksiä ei ole tai se prosessi on kesken, eikä näiden seikkojen perusteella hänellä ole toimeentulotukilaissa tarkoitettua vakinaista oleskelukuntaa Suomesta. EU:n ulkopuolisen kansalaisen kohdalla tämä merkitsee, että henkilöllä ei ole voimassa olevaa oleskelulupaa, hän on täällä matkailijana tai vastaavana. Lisäksi tähän ryhmään kuuluvat ne ulkomaalaiset henkilöt, joilla ei ole matkustusasiakirjoja. Mikäli em. asia ei käy ilmi hakijan omista hakemuksensa yhteydessä jättämistä asiakirjoista tai selvityksistä, asiaa voidaan selvittää oleskelulupaviranomaiselta.

Kiireellisen tuen tarpeen käsite (nykyinen 14.3 §) ehdotetaan sisällytettäväksi myös tähän momenttiin. Tällöin on kyse mm. välittömästä puuttumisesta viime kädessä sellaisiin tilanteisiin, joissa hengen ja terveyden suoja on uhattuna. Kiireellisenä tukena toimeentulotukea voidaan myöntää ns. välttämättömään tarpeeseen, esimerkiksi matkalippu kotikuntaan (joka voi olla myös ulkomailla) tai välttämättömät ravinto- tai terveydenhuoltomenot. Kiireellisenä myönnettävään toimeentulotukeen liittyy olennaisesti myös se, että päätös on tehtävä hakemuspäivänä tai viimeistään sitä seuraavana arkipäivänä niiden tulo- ym. tietojen perusteella, jotka siinä tilanteessa ovat käytettävissä. Kiireellisen toimeentulotuen tarpeessa voi olla myös henkilö tai talous, jonka oleskelu kunnassa on vakinaista momentin 1 tai 2 nojalla.

Välttämätön toimeentulotuki. Tilapäisesti kunnassa oleskelevalle tai kiireellisen tuen tarpeeseen joutuneelle voidaan myöntää toimeentulotukea välttämättömään tarpeeseen eli olemassaolon (eksistenssin) turvaavaan tukeen PL:n 19.1 §:n perusteella. Tuen hakijan kanssa on syytä tehdä arvio välttämättömiksi katsottavista menoista ja käytettävissä olevista tuloista ja varoista. Päätös tehdään niiden tietojen perusteella, jotka tuen käsittelijällä on käytettävissään. Tähän selvitykseen sisältyy myös sen selvittäminen, voiko tuen hakija saada tukea omaisiltaan tai läheisiltään esim. oman maansa konsulaatin välityksellä. Tuen määrä ei ole sidottu toimeentulotuen perusosanormeihin, vaan sitä voidaan myöntää harkinnanvaraisesti välttämättömään tarpeeseen. Tuen ei tarvitse tähdätä henkilön saattamiseen Suomessa olevan yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi, vaan se voi sisältää esimerkiksi ruokarahan ja / tai matkalipun kotimaahan. Toimeentulotukilain 15 §:n mukaisesti tukea voidaan tarpeen mukaan myöntää ja maksaa myös kuukautta lyhyemmältä ajalta, jopa yhden päivän ajalta tai antaa muussakin muodossa kuin esim. rahana asiakkaan pankkitilille, esimerkiksi maksusitoumuksena apteekkiin.

Ehdotus uudeksi 14.3 momentiksi:

Muussa kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa tilapäisen oleskelun vuoksi välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi tarvittavan toimeentulotuen tai jos tuen tarve on kiireellinen, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jossa perhe tai henkilö oleskelee hakemusta tehtäessä. Tukea myönnettäessä selvitetään hakijan vakinainen oleskelukunta ja maassa oleskelun luonne.

14.4 § Tiedon antaminen oleskelulupaviranomaiselle toimeentulotukiasiasta oleskelun edellytysten jatkumisen arvioimiseksi

Sosiaalihuollon osalta tietojen vaihtamisesta eri viranomaisten kesken säädetään asiakaslaissa (SHAL 812/2000). Asiakaslain 18 §:n 4 momentissa säädetään tilanteesta,

jossa sosiaalihuollon viranomainen antaa toiselle viranomaiselle tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta sen vuoksi, että se on välttämätöntä, jotta sosiaaliviranomainen voisi saada toiselta viranomaiselta tarvitsemaansa tietoa. Tästä on kysymys myös silloin, kun sosiaaliviranomainen tiedustelee oleskelulupaviranomaiselta tuen hakijan maassa oleskelun luonnetta ja perusteita. Sen sijaan asiakaslain voimassa olevan säännöksen perusteella sosiaaliviranomainen ei voi omasta aloitteestaan ilmoittaa lupaviranomaiselle (paikallispoliisille tai Migrille) toimeentulotuen toistuvasta myöntämisestä, jotta tämä voisi ryhtyä toimenpiteisiin selvittääkseen sen, täyttyvätkö ulkomaalaisen oleskelun toimeentuloa koskevat edellytykset edelleen tai aiheuttaako ulkomaalainen kohtuutonta rasitusta Suomen sosiaaliturvajärjestelmälle. Ulkomaalaisrekisteristä annetun lain 8 §:n 1 mom 6 kohdan mukaan poliisilla tai Migrillä on oikeus saada mm. kunnan viranomaiselta tiedot siitä, onko ulkomaalaiselle myönnetty toimeentulotuesta annetussa laissa tarkoitettua toimeentulotukea samoin kuin muut tiedossa olevat seikat, joilla saattaa olla merkitystä henkilön ulkomaalaislain tai kansalaisuuslain mukaisen asian käsittelyssä.

Voimassa olevan ulkomaalaislain mukaan oleskeluluvan myöntäminen (Ukl 39 §) edellyttää, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu. Toimeentuloedellytyksestä voidaan yksittäisessä tapauksessa poiketa, jos siihen on poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu sitä vaatii. Ulkomaalaislaissa on säädetty myös joitakin yleisiä poikkeuksia toimeentuloedellytykseen. Toimeentuloedellytystä ei sovelleta esimerkiksi myönnettäessä oleskelulupaa kansainvälistä suojelua saaneelle tai hänen perheenjäsenelleen, jos perhe on muodostettu ennen Suomeen tuloa. Toimeentuloedellytystä ei sovelleta myöskään Suomen kansalaisen perheenjäsenen. Ulkomaalaisen toimeentulo katsotaan turvatuksi ensimmäistä oleskelulupaa myönnettäessä, jos hänen maassa oleskelunsa kustannetaan tavanomaiseksi katsottavilla ansiotyöstä, yrittäjätoiminnasta, eläkkeistä, varallisuudesta tai muista lähteistä saatavilla tuloilla siten, että hänen ei voida olettaa joutuvan toimeentulotuesta annetussa laissa [\(1412/1997\)](#) tarkoitetun toimeentulotuen tai vastaavan muun toimeentuloa turvaavan etuuden tarpeeseen. Tällaisena etuutena ei pidetä kustannuksia korvaavia sosiaaliturvaetuksia. Toistuva turvautuminen toimeentulotukeen voi johtaa oleskeluluvan peruuttamiseen. Jatkolupaa myönnettäessä tilapäinen turvautuminen toimeentulotukeen ei kuitenkaan ole luvan myöntämisen esteenä.

EU/ETA-alueen kansalaisen oleskeluoikeuden (Ukl:n 158 a §) edellytyksenä on, että hän on joko töissä tai kykenee muutoin elättämään itsensä. Toistuva turvautuminen toimeentulotukeen voi johtaa rekisteröinnin peruuttamiseen. Saman pykälän mukaan Pohjoismaan kansalaisen perheenjäsenellä on myös oleskeluoikeus, vaikka hänen toimeentulonsa ei olisi turvattu.

Päätöksen oleskeluluvan tai rekisteröinnin peruuttamisesta tekee ulkomaalaislain mukaisesti joko Maahanmuuttovirasto tai paikallispoliisi. Jos oleskelulupa/rekisteröinti on peruutettu ja henkilön tulisi poistua maasta, henkilöä ei voida enää katsoa Suomessa asuvaksi, jolloin hänellä on työryhmän näkemyksen mukaan oikeus vain kiireelliseen, välttämättömään tukeen. Ongelmaksi on muodostunut, että toistuva toimeentulotukeen turvautuminen ei tällä hetkellä useinkaan tule Maahanmuuttoviraston tai poliisin tietoon, sillä sosiaaliviranomainen ei voi antaa kyseenomaista tietoa oma-aloitteisesti.

Koska laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta säädellään kaikkea sosiaalihuoltoa koskevien tietojen vaihtoa, työryhmä ei ole katsonut tarkoituksenmukaiseksi korjata asiaa laajentamalla asiakaslaisissa tarkoitettua tietojenanto-oikeutta. Sen sijaan työryhmä esittää, että asiasta säädettäisiin toimeentulotuesta annetussa laissa. Tällöin sosiaalitoimessa poikkeuksellinen tietojen antaminen voidaan rajata

tarkasti siihen tilanteeseen, jossa on kysymys toimeentulotuen hakemisesta ja myöntämisestä. Tiedon antaminen olisi aina sosiaaliviranomaisen harkinnassa ja se koskisi aina yksilöllistä tapausta ja sisältäisi ainoastaan tiedon toimeentulotuen myöntämisestä. Tiedon ilmoittaminen ei olisi tarpeen, jos toimeentuloedellytystä koskeva vaatimus ei ulkomaalaislain mukaan koske kyseenomaista asiakasta.

Sosiaaliviranomaisen näkökulmasta toistuvana tilanteena voitaisiin pitää sellaista, jossa henkilölle on edellisen puolen vuoden aikana myönnetty toimeentulotukea vähintään kaksi kertaa ja hän on kolmatta kertaa hakemassa tukea. Menettelytapana olisi, että esimerkiksi toista kertaa myönnettäessä toimeentulotukea asiakkaalle samalla tiedotettaisiin, että mahdollisella seuraavalla hakukerralla sosiaaliviranomainen voisi niin harkitessaan antaa tietoa oleskelulupaviranomaiselle toimeentulotuen myöntämisestä. Sosiaaliviranomaisella on aina itsenäinen harkintamahdollisuus arvioidessa, onko ulkomaalaisen henkilön hakema tuki toistuvaa. Työryhmä ehdottaa uutta 14 §:n 4 momenttia, jossa säädettäisiin em. tiedon ilmoittamiseksi lupaviranomaiselle.

Ehdotus uudeksi 14.4 § momentiksi:

Toimeentulotukea myöntävä viranomainen voi sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 4 momentissa säädetään, antaa poliisille tai Maahanmuuttovirastolle tiedon toistuvasta toimeentulotuen myöntämisestä ulkomaalaislain (301/2004) 158 a §:ssä mainittujen rekisteröitymisen edellytyksenä olevien toimeentuloa koskevien seikkojen selvittämiseksi tai 39 §:ssä tarkoitettun oleskeluluvan edellytysten tarkistamiseksi.

Oleskelulupaviranomainen puolestaan ilmoittaisi sosiaaliviranomaiselle kohtuullisen ajan kuluessa, onko toimeentulotuen myöntämisellä vaikutusta tuensaajan maasaolo-oikeuteen tai sen jatkumiseen.

3.3. EHDOTUS TOIMEENTULOTUKIOPPAASEEN TEHTÄVIKSI TARKENNUKSIKSI

Lain 2 §: Oikeus toimeentulotukeen

Lain 2 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Jokaisella on myös velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan sekä, siinä laajuudessa kuin avioliittolaissa (234/1929), lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) ja muussa laissa säädetään, puolisonsa sekä alaikäisten lastensa ja ottolastensa elatuksesta. Tämä säännös koskee myös vakinaisesti tai tilapäisesti Suomessa asuvaa ulkomaalaista.

Oppaaseen esitetään tarkennusta, kun selvitetään oikeutta toimeentulotukeen, tähän selvitykseen sisällytetään ulkomaalaisen maassa olon edellytyksistä.

Toimeentulotuen määräytyminen

Lain 6 §:n mukaan toimeentulotuen määrä on toimeentulotukilaisissa määriteltyjen menojen ja käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Toimeentulotukilain 7–7 c §:issä määritellään huomioon otettavat menot. Samoin lain 14 §:n määritellään, että menojen on pitänyt syntyä ja erääntyä myös maksettavaksi jossakin kunnassa Suomessa.

Oppaaseen esitetään lisättäväksi tarkennusta myös siitä, että kustannusten on pitänyt syntyä ja eräässä tilanteissa erääntyä maksettavaksi siinä kunnassa, josta tukea haetaan.

Lain 14 §: Toimeentulotuen hakeminen ja myöntäminen

Oppaaseen esitetään tarkennusta edellä luvussa 3.2. ehdotetuista 14 §:n muutoksista.

Lain 17 §: Tietojen anto ja ilmoitusvelvollisuus

Toimeentulotukilain 17 §:n mukaan toimeentulotuen hakijan, hänen perheenjäsenensä ja elatusvelvollisensa sekä tarvittaessa heidän huoltajansa ja edunvalvojansa on annettava toimielimelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Tietojen antamiseen sovelletaan vastaavasti, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain ([812/2000](#)) 11–13 §:ssä säädetään ([28.1.2005/49](#)). Toimeentulotuen saajan on myös välittömästi ilmoitettava toimielimelle 1 momentissa tarkoitetuissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

Oppaaseen esitetään lisättäväksi tarkennusta tietojen antamisesta ja ilmoitusvelvollisuudesta.

3.4. MUUT EHDOTUKSET

Kun poliisi tai Maahanmuuttovirasto saa tiedon ulkomaalaisen henkilön toistuvasta toimeentulotuen saannista, työryhmä ehdottaa, että poliisi tai Maahanmuuttovirasto ilmoittaisi sosiaaliviranomaiselle, millaisiin toimenpiteisiin kyseisen henkilön kohdalla on ryhdytty ilman, että sosiaaliviranomainen tiedustelee asiaa erikseen.

Jotta tämä edellä ehdotettu toimisi myös käytännössä, sen lisäksi että menettelytapaa olisi sosiaalihuollon lainsäädännössä tarkennettu ja sitä sosiaaliviranomaiselle ohjeistettu, poliisihallinnon ja maahanmuuttoviranomaisten pitäisi ohjeistaa omat virkamiehensä ja viranomaisten tarvittaessa varata sitä varten riittävät resurssit.

4 YHTEENVETO TYÖRYHMÄN ESITYKSISTÄ

4.1. ESITYS SOSIAALIHUOLLON TOIMEENTULO- TUKITYÖSTÄ ULKOMAALAISEN HAKIESSA TOIMEENTULOTUKEA

Kun ulkomaalainen hakee toimeentulotukea sosiaalitoimistosta, niin sosiaaliviranomainen selvittää em. toimeentulotukilain 2 §:n mukaisesti hakijan oikeuden toimeentulotukeen sekä 14 §:n mukaisesti, oleskeleeko hakija kunnassa vakinaisesti vai onko hän vain käymässä täällä esim. matkailutarkoituksessa (turistina). Mikäli se asia ei käy ilmi hakijan jättämästä hakemuksesta ja/tai sen liitteistä, sosiaaliviranomaisella on mahdollisuus virka-aputeitse saada selvitystä hakijan maassa oleskelun luonteesta ulkomaalaisviranomaiselta siten kuin nykyisessä toimeentulotukioppaassa on kerrottu.

Voimassa oleva lainsäädäntö ei mahdollista oma-aloitteisesti tietojenantoa oleskelulupaviranomaiselle jo myönnetystä toimeentulotuesta edes niissä tapauksissa, joissa henkilö on turvautunut toistuvasti toimeentulotukeen ja eläminen Suomessa on perustunut toimeentulotukeen. Tämä olisi tarpeen, jotta oleskelulupaviranomainen voisi selvittää, täytyvätkö oleskeluluvan tai oleskeluoikeuden edellytykset edelleen. Toimeentulotukea myöntävällä sosiaaliviranomaisella olisi niin harkitessaan mahdollisuus yksittäistapauksessa ilmoittaa toistuvasta toimeentulotuen myöntämisestä lupaviranomaiselle.

4.2. ESITYS TOIMEENTULOTUKITYÖHÖN LIITTYVÄN LAINSÄÄDÄNNÖN JA OHJEIDEN MUUTTAMISEKSI

Lain 2 §: Oikeus toimeentulotukeen

Lain 2 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Jokaisella on myös velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan sekä, siinä laajuudessa kuin avioliittolaisissa ([234/1929](#)), lapsen elatuksesta annetussa laissa ([704/1975](#)) ja muussa laissa säädetään, puolisonsa sekä alaikäisten lastensa ja ottolastensa elatuksesta.

Tämä säännös koskee myös vakinaisesti tai tilapäisesti Suomessa asuvaa ulkomaalaista.

Ehdotus:

Lakiin ei esitetä muutosta.

Oppaaseen esitetään tarkennusta menettelytavasta tilanteessa, kun ulkomaalainen hakee toimeentulotukea.

Toimeentulotuen määräytyminen ja missä syntyneet kustannukset otetaan huomioon tuen tarvetta arvioitaessa

Lain 6 §:n mukaan toimeentulotuen määrä on toimeentulotukilaissa määriteltyjen menojen ja käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Toimeentulotukilain 7–7 c §:issä määritellään huomioon otettavat menot. Samoin lain 14 §:n määritellään järjestämisvastuussa olevan kunnan määrittelyn kautta, että menojen on pitänyt syntyä ja erääntyä myös maksettavaksi kunnassa, josta tukea haetaan.

Ehdotus:

Lakiin ei esitetä muutoksia kustannusten syntymispaikasta.

Oppaaseen esitetään lisättäväksi tarkennusta, että kustannusten on pitänyt syntyä ja erääntyä siinä kunnassa, josta tukea haetaan.

Lain 14 §: Toimeentulotuen hakeminen ja myöntäminen

Työryhmä ehdottaa voimassa olevan lain 14.3 §:ää täsmennettäväksi ja lakiin lisättäväksi uutta 14.4 § momentti, jossa käsiteltäisiin niitä menettelytapoja, joilla asiakkaan tietoja tarkistettaisiin muulta viranomaiselta. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen nykyisen kiireellisen tuen tarpeen lisäksi lisättäisiin säännös tilapäisen oleskelun vuoksi välttämättömän tuen tarpeeseen joutumisesta ja että mikä kunta vastaisi siitä.

Lain 14.1 ja 14.2 § säilyisivät nykymuotoisena. Kaikkien momenttien osalta oppaaseen ehdotetaan lisättäväksi tarkennusta oleskelun vakinaisuuden toteamisesta.

14.1 § Vakainainen oleskelukunta

Vakainainen oleskelu kunnassa määrittyy pääsääntöisesti vakituisen asunnon käsitteen avulla. Oleskelukunta on määriteltävä jokaiseen avunsaajaan nähden itsenäisesti. Perheenjäsenillä voi siten olla eri oleskelukuntia. Järjestämisvastuu ei muutu esim. satunnaisen toiseen kuntaan pistäytymisen, lyhyehkön lomamatkan tai tuttavien luona vierailun seurauksena, vaan se on edelleen varsinaisella oleskelukunnalla.

Oleskelun katsotaan pysyväisluontoiseksi eli vakinaiseksi oleskeluksi silloin, kun henkilöllä tai perheellä on kunnassa pysyvä asunto. Vakinaisuuden arvioinnin muita yleisiä perusteita ovat oleskelun pituus kunnassa tai se, onko hakijalla perhesuhteita tai muita kiinteitä yhteyksiä kuntaan. Vakainainen oleskelu ei siis ole sama kuin kotikuntalaisen mukainen asuminen kunnassa. Henkilöllä tai perheellä tulee olla vakainainen asunto ja osoite kunnassa ja sen tulee olla muu kuin esim. retkeilymaja, hotelli tai muu vastaava osoite. Osoitteesta tulee käydä ilmi viittaus asuntoon, joten postilaatikko tai poste restante -osoitteet eivät pääsääntöisesti ole vakinaista oleskelua osoittavia osoitetietoja.

EU/ETA-alueen kansalaisen kohdalla kunnassa asumisen vakinaisuutta osoittaa mm. se, että hän on rekisteröinyt oleskeluoikeutensa paikallispoliisissa, kun hänen oleskelunsa on jatkunut yli 3 kk. Jos unionin kansalainen on ollut Suomessa alle 3 kk, hänellä ei ole velvollisuutta rekisteröityä, mikä merkitsee myös, että hänellä ei välttämättä ole todistetta Suomessa asumisesta eikä niin muodoin myöskään toimeentulotukilain 14 §:ssä tarkoitettua vakinaista oleskelukuntaa. Sama on tilanne myös sellai-

sella yli 3 kk maassa olleella unionin kansalaisella, joka ei ole rekisteröinyt oleskeluoikeuttaan Suomessa. Useimmiten työntekijän rekisteröinti sujuu joutuisasti. Työntekijän perheenjäsen voi rekisteröidä oleskeluoikeutensa samalla kertaa, eikä perheenjäseneltä vaadita toimeentuloedellytysten täyttämistä. Kun oleskelu on rekisteröity, henkilö tai perhe saa kotikunnan. Rekisteröinnin sijasta toisesta Pohjoismaasta tulleen EU/ETA -kansalaisen on pitänyt tehdä muuttoilmoitus. EU:n ulkopuolelta tulleella henkilöllä tulee olla voimassa oleva oleskelulupa, mikä osoittaa kunnassa asumisen vakinaisuuden. Lisäksi ulkomaalaisella tulee myös olla voimassa oleva matkustusasiakirja.

Sosiaaliviranomaiselle on keskeistä tietää, oleskeleeko toimeentulotuen hakija Suomessa vakinaisesti (eli onko hänellä toimeentulotukilain tarkoittamaa vakinaista oleskelukuntaa Suomessa) vai onko hän vain käymässä täällä esimerkiksi matkailutarkoituksessa (esim. turistina). Mikäli se asia ei käy ilmi hakijan jättämästä hakemuksesta ja/tai sen liitteistä, sosiaaliviranomaisella on mahdollisuus virka-aputeitse saada selvitystä hakijan maassa oleskelun luonteesta ulkomaalaisviranomaiselta. Samalta viranomaiselta voi sosiaaliviranomainen myös selvittää hakijan perheenjäsenten vastaavia tietoja.

Momenttiin ei ehdoteta muutoksia. Oppaassa tulisi avata vakinaisen oleskelukunnan käsitettä ja menettelytapaa, miten asiaa selvitetään.

14.1 §

Ehdotus:

Lain 14.1 §:ään ei esitetä muutosta.

Oppaaseen esitetään lisättäväksi tarkennusta oleskelun vakinaisuuden arvioimisesta ja siinä huomioon otettavista asioista.

14.2 §. Useammassa kunnassa oleskelu muuten kuin satunnaisesti

Lain 14.2 § viittaa 14.1 §:ään - oleskelu muusta kuin satunnaisesta syystä useammassa kuin yhdessä kunnassa. Tällaisia syitä voi olla esim. opiskelu tai työssä käynti. Tästä voi johtaa myös, että henkilön tai perheen pysyvä oleskelukunta on jossakin kunnassa Suomessa.

Järjestämisvastuussa oleva kunta määrittyy sen mukaan, miten toimeentulotuen tarpeeseen johtavat kustannukset ovat aiheutuneet.

14.2 §

Ehdotus:

Lain 14.2 §:ään ei esitetä muutosta.

Oppaaseen esitetään lisättäväksi tarkennusta vakinaisen oleskelukunnan arvioimisesta ja siinä huomioon otettavista asioista.

14.3 § Tilapäinen oleskelu ja välttämätön toimeentulotuki sekä kiireellinen toimeentulotuki

Tilapäisen oleskelun käsitteellä tarkoitetaan muuta kuin 14 §:n 1 ja 2 momenteissa tarkoitettua vakinaista oleskelua. Kyse olisi ns. poissulkevasta menettelystä eli asiakas oleskelee tilapäisesti kunnassa, ellei osoiteta hänen oleskelevan siellä vakinaisesti tai muutoin kuin satunnaisesti. Tilapäinen oleskelu olisi kyseessä esimerkiksi silloin

kun tuenhakijalla ei ole näyttöä esim. vakituisesta asunnosta, vaan oleskelu on luonteeltaan lyhytaikaista tai satunnaista. Tällainen tilanne voisi olla suomalaisella tai sellaisella ulkomaalaisella tuenhakijalla, jolla ei ole kiinnekohtaa kunnassa, ja hän on toimeentulotuen tarpeessa.

EU- ja ETA -kansalaisen kohdalla tämä merkitsee, että hän on ollut Suomessa alle 3 kk ajan, hän on joko matkailijana tai hakemassa työtä, hän ei ole rekisteröinyt oleskeluaan Suomessa tai rekisteröinnin edellytyksiä ei ole tai se prosessi on kesken, eikä näiden seikkojen perusteella hänellä ole toimeentulotukilaisa tarkoitettua vakinaista oleskelukuntaa Suomesta. EU:n ulkopuolisen kansalaisen kohdalla tämä merkitsee, että henkilöllä ei ole voimassa olevaa oleskelulupaa, hän on täällä matkailijana tai vastaavana. Lisäksi tähän ryhmään kuuluvat ne ulkomaalaiset henkilöt, joilla ei ole matkustusasiakirjoja. Mikäli em. asia ei käy ilmi hakijan omista hakemuksensa yhteydessä jättämistä asiakirjoista tai selvityksistä, asiaa voidaan tarvittaessa selvittää oleskelulupaviranomaiselta.

Kiireellisen tuen tarpeen käsite (nykyinen 14.3 §) ehdotetaan sisällytettäväksi myös tähän momenttiin. Tällöin on kyse mm. välittömästä puuttumisesta viime kädessä sellaisiin tilanteisiin, joissa hengen ja terveyden suoja on uhattuna. Kiireellisenä tukena toimeentulotukea voidaan myöntää ns. välttämättömään tarpeeseen, esim. matkalippu kotikuntaan (mikä voi olla myös ulkomailla) tai välttämättömät ravintotai terveydenhuoltomenot. Kiireellisenä myönnettävään toimeentulotukeen liittyy olennaisesti myös se, että päätös on tehtävä hakemuspäivänä tai viimeistään sitä seuraavana arkipäivänä niiden tulo- ym. tietojen perusteella, jotka siinä tilanteessa ovat käytettävissä. Kiireellisen toimeentulotuen tarpeessa voi olla myös henkilö tai talous, jonka oleskelu kunnassa on vakinaista momentin 1 tai 2 nojalla.

Välttämätön toimeentulotuki. Tilapäisesti kunnassa oleskelevalle tai kiireellisen tuen tarpeeseen joutuneelle voidaan myöntää toimeentulotukea välttämättömään tarpeeseen eli olemassaolon (eksistenssin) turvaavaan tukeen PL:n 19.1 §:n perusteella. Tuen hakijan kanssa on syytä tehdä arvio välttämättömiksi katsottavista menoista ja käytettävissä olevista tuloista ja varoista. Päätös tehdään niiden tietojen perusteella, jotka tuen käsittelijällä on käytettävissään. Tähän selvitykseen sisältyy myös sen selvittäminen, voiko tuen hakija saada tukea omaisiltaan tai läheisiltään esim. oman maansa konsulaatin välityksellä. Tuen määrä ei ole sidottu toimeentulotuen perusosanormeihin, vaan sitä voidaan myöntää harkinnanvaraisesti välttämättömään tarpeeseen. Tuen ei tarvitse tähdätä henkilön saattamiseen Suomessa olevan yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi, vaan se voi sisältää esim. ruokarahan ja / tai matkalipun kotimaahan. Toimeentulotukilain 15 §:n mukaisesti tukea voidaan tarpeen mukaan myöntää ja maksaa myös kuukautta lyhyemmältä ajalta, jopa yhden päivän ajalta tai antaa muussakin muodossa kuin esim. rahana asiakkaan pankkitilille, esimerkiksi maksusitoumuksena apteekkiin.

14.3 §

Lain 14.3 §:ään esitetään seuraavaa muutosta.

Muussa kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa tilapäisen oleskelun vuoksi välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi tarvittavan toimeentulotuen tai jos tuen tarve on kiireellinen, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jossa perhe tai henkilö oleskelee hakemusta tehtäessä. Tukea myönnettäessä selvitetään hakijan vakinainen oleskelukunta ja maassa oleskelun luonne.

Oppaaseen tarvitaan lisäksi tarkennusta tilapäisen oleskelun arvioimisesta.

14.4. § Menettelytapa vakinaisen oleskelun selvittämiseksi

Sosiaalihuollon osalta tietojen vaihtamisesta eri viranomaisten kesken säädetään asiakaslaissa (SHAL 812/2000). Asiakaslain 18 §:n 4 momentissa säädetään tilanteesta, jossa sosiaalihuollon viranomainen antaa toiselle viranomaiselle tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta sen vuoksi, että se on välttämätöntä, jotta sosiaaliviranomainen voisi saada toiselta viranomaiselta tarvitsemaansa tietoa. Tästä on kysymys myös silloin, kun sosiaaliviranomainen tiedustelee oleskelulupaviranomaiselta tuen hakijan maassa oleskelun luonnetta ja perusteita. Sen sijaan asiakaslain voimassa olevan säännöksen perusteella sosiaaliviranomainen ei voi omasta aloitteestaan ilmoittaa lupaviranomaiselle (paikallispoliisille tai Migrille) toimeentulotuen toistuvasta myöntämisestä, jotta tämä voisi ryhtyä toimenpiteisiin sen täyttyvätkö ulkomaalaisen oleskelun toimeentuloa koskevat edellytykset edelleen tai aiheuttaako ulkomaalainen kohtuutonta rasitusta Suomen sosiaaliturvajärjestelmälle. Ulkomaalaisrekisteristä annetun lain 8 §:n 1 mom 6 kohdan mukaan poliisilla tai Migrillä on oikeus saada mm. kunnan viranomaiselta tiedot siitä, onko ulkomaalaiselle myönnetty toimeentulotuesta annetussa laissa tarkoitettua toimeentulotukea samoin kuin muut tiedossa olevat seikat, joilla saattaa olla merkitystä henkilön ulkomaalaislain tai kansalaisuuslain mukaisen asian käsittelyssä.

EU/ETA-alueen kansalaisen oleskeluoikeuden (UikL:n 158 a §) sekä EU/ETA-alueen ulkopuolisen kansalaisen oleskeluluvan (UikL:n 39 §) edellytyksenä on, että hän on joko töissä tai kykenee muuten elättämään itsensä. Toistuva turvautuminen toimeentulotukeen voi johtaa oleskeluluvan tai rekisteröinnin peruuttamiseen. Päätöksen oleskeluluvan tai rekisteröinnin peruuttamisesta tekee ulkomaalaislain mukaisesti joko Maahanmuuttovirasto tai paikallispoliisi. Jos oleskelulupa/rekisteröinti on peruutettu ja henkilön tulisi poistua maasta, henkilöä ei voida enää katsoa Suomessa asuvaksi, jolloin hänellä on oikeus vain kiireelliseen, välttämättömään tukeen. Ongelmaksi on muodostunut, että toistuva toimeentulotukeen turvautuminen ei tällä hetkellä useinkaan tule Maahanmuuttoviraston tai poliisin tietoon, sillä sosiaaliviranomainen ei voi antaa kyseenomaista tietoa oma-aloitteisesti.

Koska laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta säädellään kaikkea sosiaalihuoltoa koskevien tietojen vaihtoa, työryhmä ei ole katsonut tarkoituksenmukaiseksi korjata asiaa laajentamalla asiakaslaissa tarkoitettua tietojenanto-oikeutta. Sen sijaan työryhmä esittää, että asiasta säädettäisiin toimeentulotuesta annetussa laissa. Tällöin sosiaalitoimissa poikkeuksellinen tietojen antaminen voidaan rajata tarkasti siihen tilanteeseen, jossa on kysymys toimeentulotuen hakemisesta ja myöntämisestä. Tiedon antaminen olisi aina sosiaaliviranomaisen harkinnassa ja se koskisi aina yksilöllistä tapausta ja sisältäisi ainoastaan tiedon toimeentulotuen myöntämisestä. Tiedon ilmoittaminen ei olisi tarpeen, jos toimeentuloedellytystä koskeva vaatimus ei ulkomaalaislain mukaan koske kyseenomaista asiakasta.

Sosiaaliviranomaisen näkökulmasta toistuvana tilanteena voitaisiin pitää sellaista, jossa henkilölle on edellisen puolen vuoden aikana myönnetty toimeentulotukea vähintään kaksi kertaa ja hän on kolmatta kertaa hakemassa tukea. Menettelytapana olisi, että esim. viimeistään toista kertaa myönnettäessä toimeentulotukea asiakkaalle samalla tiedotettaisiin, että mahdollisella seuraavalla hakukerralla sosiaaliviranomainen voisi niin harkitessaan antaa tietoa oleskelulupaviranomaiselle toimeentulotuen myöntämisestä.-Sosiaaliviranomaisella on aina itsenäinen harkintamahdollisuus arvioidessa, onko ulkomaalaisen henkilön hakema tuki toistuvaa. Työryhmä ehdottaa uutta 14 §:n 4 momenttia, jossa säädettäisiin em. tiedon ilmoittamiseksi lupaviranomaiselle.

Ehdotus: Uusi 14.4 §

Toimeentulotukea myöntävä viranomainen voi sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 4 momentissa säädetään, antaa poliisille tai Maahanmuuttovirastolle tiedon toistuvasta toimeentulotuen myöntämisestä ulkomaalaislain (301/2004)158 a §:ssä mainittujen rekisteröitymisen edellytyksenä olevien toimeentuloa koskevien seikkojen selvittämiseksi tai 39 §:ssä tarkoitettun oleskeluluvan edellytysten tarkistamiseksi.

Oppaaseen tarvitaan lisäksi tarkennusta.

Lain 17 §: Tietojen anto ja ilmoitusvelvollisuus

Lain 17 §:n mukaan toimeentulotuen hakijan, hänen perheenjäsenensä ja elatusvelvollisensa sekä tarvittaessa heidän huoltajansa ja edunvalvojansa on annettava toimielimelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Tietojen antamiseen sovelletaan vastaavasti, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 11–13 §:ssä säädetään. (28.1.2005/49)

Toimeentulotuen saajan on myös välittömästi ilmoitettava toimielimelle 1 momentissa tarkoitetuissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

Ehdotus:

Lain 17 §:ään ei esitetä muutosta.

Oppaaseen tarkennusta tietojen antamisesta ja ilmoitusvelvollisuudesta.

4.3. MUUT EHDOTUKSET

Kun poliisi tai Maahanmuuttovirasto saa tiedon ulkomaalaisen henkilön toistuvasta toimeentulotuen saannista, työryhmä ehdottaa, että poliisi tai Maahanmuuttovirasto ilmoittaisi sosiaaliviranomaiselle, millaisiin toimenpiteisiin kyseisen henkilön kohdalla on ryhdytty ilman, että sosiaaliviranomainen tiedustelee asiaa erikseen.

Jotta tämä edellä ehdotettu toimisi myös käytännössä, sen lisäksi että menettelytapaa olisi sosiaalihuollon lainsäädännössä tarkennettu ja sitä sosiaaliviranomaiselle ohjeistettu, poliisihallinnon ja maahanmuuttoviranomaisten pitäisi ohjeistaa omat virkamiehensä ja viranomaisten tarvittaessa varata sitä varten riittävät resurssit.

Ehdotus:

Työryhmä ehdottaa, että poliisi tai Maahanmuuttovirasto ilmoittaisi sosiaaliviranomaiselle, millaisiin toimenpiteisiin kyseisen henkilön kohdalla on ryhdytty.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Esille nousseet toimeentulotukilain muutostarpeet ovat ensisijaisesti koskeneet toimeentulotukilain 14 §:n soveltamista liittyen kuntien väliseen järjestämisvastuuseen, eli milloin kunta voidaan katsoa toimeentulotukea hakevan henkilön vakinaiseksi ja milloin tilapäiseksi oleskelukunnaksi. Epätietoisuutta on erityisesti aiheutunut muiden kuin Suomen kansalaisten kohdalla, milloin muualta Suomeen tulleet olisi katsottava toimeentulotukilain mukaan vakinaisesti kunnassa oleskelevaksi ja milloin tilapäisesti oleskelevaksi ja miten kuntien tulisi menetellä toimeentulotukea myönnettäessä erityisesti tilapäisesti Suomessa oleville EU/ETA-alueen kansalaisille taikka unionin ulkopuolisille kansalaisille. Vakinaisen oleskelun käsitteen yksiselitteinen tulkinta on toimeentulotuen asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi ensiarvoisen tärkeää.

Valmistunut raportti ei anna toimeentulotuen päätöksiä tekeville kunnan viranhaltijoille edelleenkaan yksiselitteistä tulkintaa siitä, miten ulkomaalaisten maassapysymisoikeutta koskevia säännöksiä tulisi tulkita toimeentulotukilain säännöksiä sovellettaessa EU/ETA-alueen tai unionin ulkopuolisen kansalaisen osalta. Toimeentulotuen käsittelyn ja päätöksenteon näkökulmasta ulkomaalaisia koskevista säännöksistä puuttuu eri lakien yhteensovittaminen. Raportissa nyt esitetyt muutokset eivät riittävästi selkeytä toimeentulotukilain ja ulkomaalaislain keskinäisiä suhteita. Tulkinnanvaraiseksi jää lisäksi toimeentulotukilain ja 1.9.2011 voimaan tulevan kotoutumisen edistämisestä annetun lain välinen suhde.

Sosiaalivirasto esittää, että jatkotyöskentelyssä selkeytetään säännöstä ulkomaalaisen henkilön vakinaisen oleskelun määräytymisestä eri tilanteissa ja arvioidaan onko mahdollista ottaa toimeentulotukilakiin asiasta oma säännös. Tällöin tulisi arvioida säännösten suhdetta perusoikeussäätelyyn ja miten eri em. lakien yhteensovitus voitaisiin suorittaa.

Raportissa esitetään että tilapäisen oleskelun johdosta myönnettäisiin välttämätöntä toimeentulotukea ja kiireellistä toimeentulotukea asian ollessa kiireellinen.

Raportti jättää avoimeksi tulkinnat välttämättömän ja kiireellisen toimeentulotuen sisällöstä, laajuudesta ja kestosta. Raportti jättää myös avoimeksi, mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan tilapäisellä oleskelulla ja sen suhteesta esityksen 14 §:n 3 momentin mukaan myönnettävään tukeen. Näiden selventäminen nousee toimeentulotuen päätöksenteossa olennaiseksi tärkeäksi ulkomaalaisten osalta esimerkiksi tilanteissa, joissa henkilö jää Suomeen oleskeluoikeutensa päätyttyä ja tilanteissa, joissa oleskeluoikeus on evätty ja henkilö on siitä valittanut ja odottaa lopullista päätöstä.

Luonnoksessa on läpilinjan omaksuttu kanta, jonka mukaan toimeentulotuki määräytyisi aina ns. aiheutumisperiaatteen mukaan (kunnassa syntyneet kustannukset). TTL 14 §:n 1 momentti lähtee kuitenkin eräpäiväperiaatteesta ja mainitun säännöksen 2 momentti po. aiheutumisperiaatteesta. Luonnoksessa on myös tästä aiheutumisperiaatteesta vedetty johtopäätös, että ulkomailta syntyneet kustannukset jäävät toimeentulotukena hyväksyttävien menojen ulkopuolelle.

Ongelmia kunnissa ovat aiheuttaneet esimerkiksi ulkomailta haettavien passien hankintaan liittyvien kustannusten korvaamisvaatimukset toimeentulotukena. Raportin mukaan ne ovat ulkomailta syntyneitä kustannuksia ja jäävät hyväksyttävien me-

nojen ulkopuolelle. Ulkomailla syntyneet kustannukset voivat kuitenkin erääntyä Suomessa, ja lain 14 §:n 1 momentin mukaan tulkintana on kustannusten erääntymisajankohta.

Sosiaaliviraston näkemyksen mukaan ulkomailla syntyneiden kustannusten huomioon ottamisesta tulisi säätää nimenomaisesti toimeentulotukilaissa.

Helsingissä 1.8.2011

Leila Palviainen
Helsingin kaupunki

Täydentävä lausuma

Työryhmä esittää toimeentulotukilain 14 §:ää muutettavaksi siten, että kunnan sosiaalihuolto voi antaa ulkomaalaiselle myönnetystä toistuvasta toimeentulotuesta tietoa poliisille tai Maahanmuuttovirastolle, jotta ne voivat selvittää ulkomaalaiselta vaadittavan rekisteröitymisen tai oleskeluluvan edellytykset.

Työryhmän esityksestä seuraisi, että poliisi saisi lähes automaattisesti tiedon ulkomaalaisista toimeentulotuen hakijoista.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain lähtökohta on asiakassuhteen luottamuksellisuus. Sosiaalihuoltoa ja esimerkiksi toimeentulotukea koskee siksi ankara vaitiolovelvollisuus asiakassuhteesta. Vaitiolovelvoitteeseen ei tulisi puuttua kuin hyvin painavin perustein.

Jo nykyisin sosiaalihuollon toimeentulotukimenettelyssä ulkomaalaisen tuenhakijan Suomessa oleskelu selvitetään osana hänen perustietojensa koostamista ilman, että asiakassalaisuudesta luovutaan.

Pääsääntöisesti toimeentulotuen ulkomaalaisiasiakas asioi itse paikallispoliisissa ja toimittaa sosiaalihuollolle tarvittavat tiedot, jos se tarvitsee hänen maassa oleskelutaan tarkempaa selvitystä. Tämä menettely on miltei aina toimeentulotukipäätöksen tekemisen kannalta riittävä. Useimmiten toimeentulotuen hakijan tilanne ja tuentarve voidaan selvittää riittävän tarkoin esimerkiksi asiakastapaamisessa.

Tuenhakijan on annettava kaikki tukeen vaikuttavat tiedossaan olevat välttämättömät tiedot sekä toimeentulotukilain mukaan esitettävä muutakin selvitystä hakemuksensa tueksi. Viranomaisen on puolestaan huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä. Sen on hankittava asian ratkaisemiseksi tarpeellinen selvitys ilman aiheutonta viivytystä. Tarvittaessa sosiaalitoimi käyttää sosiaalihuollon asiakaslain 18.4 §:ään sisältyvää mahdollisuutta tarkistaa olennaisen tärkeitä tietoja toiselta viranomaiselta, kuten poliisilta tai Maahanmuuttovirastolta. Tietoa voidaan hankkia myös asiakkaan suostumuksesta riippumatta. Menettelyä voidaan käyttää myös myönnettäessä lyhytkestoista tilapäistä tukea.

Laki antaa sosiaalitoimelle mahdollisuuden ilmoittaa poliisille oma-aloitteisesti salassa pidettäviä asiakastietoja joissakin vakavina pidettävissä rikoksissa tai erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Saatu toimeentulotuki ei ole niihin verrattava peruste.

Työryhmän esityksen tarkoitus, asiakkaan aseman selvittäminen, saavutetaan hyvin jo nykyisin sosiaalitoimen käytössä olevilla keinoilla. Esitys tietosuojan purkamisesta ei ole sosiaalihuollon työn tarkoituksen kannalta perusteltu, eikä suhteessa työryhmässä havaittuihin kuntien toimeentulotukityön tarpeisiin.

Lakimuutos olisi omiaan kyseenalaistamaan sosiaalihuollon tekemän asiakastyön uskottavuuden laajemminkin, ja se aiheuttaisi sosiaalihuollolle uutta turhaa byrokraatiatyötä. Se ei helpottaisi niitä sosiaalihuollon tarpeiden kannalta oleellisia ongelmia, jotka liittyvät maassa oleskelua koskevien menettelyjen kankeuteen poliisissa ja Maahanmuuttovirastossa.

Jaakko Ellisaari

Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412*1 luku**Yleiset säännökset*1 §

Toimeentulotuen tarkoitus

Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo.

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta.

Matkakorvauksen tarkoituksena on tukea henkilön osallistumista kuntouttavaan työtoimintaan.

2 §

Oikeus toimeentulotukeen

Jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla.

Jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan sekä, siinä laajuudessa kuin avioliittolaissa ([234/1929](#)), lapsen elatuksesta annetussa laissa ([704/1975](#)) ja muussa laissa säädetään, puolisonsa sekä alaikäisten lastensa ja ottolastensa elatuksesta.

2 a §

Velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi

Toimeentulotukea hakeva 17–64-vuotias henkilö on velvollinen ilmoittautumaan työttömänä työnhakijana työvoimatoimistoon, ellei hän:

- 1) ole työssä palkansaajana tai yrittäjänä;
- 2) opiskele päätoimisesti;
- 3) ole työttömyysturvalain ([1290/2002](#)) [3 luvun 3 §:n](#) 1 momentissa tai 4 §:n 1–5 kohdassa tarkoitettu henkilö;
- 4) ole laitoshoidon tai lääkärin toteaman sairauden vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä; tai
- 5) ole muun edellä mainittuihin verrattavan hyväksyttävän syyn vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä.

Jos toimeentulotuen hakija ei ilmoittaudu työvoimatoimistoon työnhakijaksi, toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan alentaa hänen osaltaan siten kuin tämän lain 10 §:ssä säädetään.

3 §

Perhe

Tässä laissa tarkoitetaan perheellä yhteistaloudessa asuvia vanhempia, vanhemman alaikäistä lasta ja ottolasta, aviopuolisoita sekä miestä ja naista, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Toimeentulotukea myönnettäessä kaikkia perheenjäseniä pidetään toimeentulotuen saajina tuen maksamispäivästä lukien. Toimeentulotuen katsotaan jakautuvan sen saajien kesken kullekin yhtä suurena osuutena, jolleivät olosuhteet muuta osoita.

4 §

Toimeenpano

Tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaa kunnassa sosiaalihuoltolain ([710/1982](#)) [6 §:ssä](#) tarkoitettu kunnan määräämä monijäseninen toimielin (*toimielin*).

5 §

Valtionosuus ja -avustus

Tämän lain nojalla kunnan järjestämään toimintaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annettua lakia ([733/1992](#)) sekä kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia ([1704/2009](#)), jollei lailla toisin säädetä.

5 a §

Valtionosuus perustoimeentulotuen kustannuksista

Kunnalle suoritetaan valtionosuutta 7 §:ssä tarkoitetun perustoimeentulotuen rahoittamiseen. Valtionosuuden määrä on 50 prosenttia kunnan perustoimeentulotuen kustannuksista. Kuntaan rinnastetaan Kainuun hallintokokeilusta annetussa laissa ([343/2003](#)) tarkoitettu maakunta.

Valtionosuutta koskevissa asioissa valtionapuviranomaisena toimii aluehallintovirasto.

5 b §

Valtionosuuden ennakkojen vahvistaminen, maksaminen ja tarkistaminen

Aluehallintoviraston on vahvistettava kunnille kunakin varainhoitovuotena suoritettavien ennakkojen määrä hakemuksetta viimeistään tammikuun 10 päivänä.

Ennakon suuruus määräytyy kaksi vuotta ennen varainhoitovuotta alkaneena vuonna toteutuneiden perustoimeentulotuen kustannusten perusteella. Kuukausittainen ennakko on 50 prosenttia mainittujen kustannusten kahdestoistaosasta.

Ennakot maksetaan kunnalle kuukausittain yhtä suurina erinä viimeistään kunkin kuukauden 11 päivänä. Ennakot maksetaan täysinä euroina.

Ennakkojen tarkistamista varten kunnan on vuosittain viimeistään elokuun 31 päivänä annettava aluehallintovirastolle tiedot varainhoitovuoden kesäkuun loppuun mennessä aiheutuneista perustoimeentulotuen kustannuksista sekä arvio heinä-joulukuussa aiheutuvista perustoimeentulotuen kustannuksista. Aluehallintovirasto tarkistaa kunnan antaman selvityksen perusteella loppuvuoden ennakkoja, jos arvio varainhoitovuoden perustoimeentulotuen kustannuksista poikkeaa vähintään 5 prosenttia 2 momentin mukaisten ennakkojen laskennassa käytetyistä kustannuksista. Ennakkoja tarkistetaan lokakuun alusta lukien siten, että ennakkoiden vuotuinen yh-

teismäärä vastaa 50 prosenttia varainhoitovuoden arvioiduista perustoimeentulotuen kustannuksista.

5 c §

Valtionosuuden vahvistaminen

Perustoimeentulotuen kustannuksiin suoritettavan lopullisen valtionosuuden määrittämiseksi kunnan on toimitettava aluehallintovirastolle selvitys perustoimeentulotuen toteutuneista kustannuksista viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden huhtikuun 30 päivänä (*valtionosuusselvitys*). Kustannukset ilmoitetaan sen suuruisina kuin ne ovat perustoimeentulotukeen kohdistuvilla, varainhoitovuonna toimeentulotuen takaisinperinnässä kertyneillä erillä vähennettynä.

Aluehallintoviraston on tehtävä kunnan antaman valtionosuusselvityksen perusteella päätös perustoimeentulotuen kustannuksiin suoritettavasta lopullisesta valtionosuudesta viimeistään kolmen kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta.

Valtionosuusselvitystä annettaessa perustoimeentulotuen kustannuksiin ei sisällytetä kotoutumisen edistämisestä annetun lain ([1386 /2010](#)) nojalla valtion kokonaan korvattavaa toimeentulotukea. ([30.12.2010/1390](#))

L:lla [1390/2010](#) muutettu 3 momentti tulee voimaan 1.9.2011. Aiempi sanamuoto kuuluu: Valtionosuusselvitystä annettaessa perustoimeentulotuen kustannuksiin ei sisällytetä maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain ([493/1999](#)) nojalla valtion kokonaan korvattavaa toimeentulotukea.

5 d §

Loppuerän suorittaminen ja valtionosuuden takaisinperintä

Kunnalle suoritettava valtionosuuden loppuerä maksetaan viimeistään kuukauden kuluttua lopullisen valtionosuuden vahvistamisesta. Loppuerän maksun viivästyessä sille on maksettava vuotuista viivästyskorkoa korkolain ([633/1982](#)) 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan.

Kunnan liikaa saama valtionosuus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se kunnalle myöhemmin maksettavasta ennakosta.

Edellä 2 momentissa säädetystä riippumatta aluehallintovirasto voi velvoittaa kunnan palauttamaan liikaa saamansa valtionosuuden määrän, jos se on huomattava. Jos palautettavaa määrää ei makseta viimeistään aluehallintoviraston asettamana eräpäivänä, sille on maksettava vuotuista viivästyskorkoa korkolain ([633/1982](#)) 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan.

Jos lopullinen valtionosuus poikkeaa vähemmän kuin 10 euroa ennakkoina maksetun valtionosuuden määrästä, erotusta ei makseta eikä peritä takaisin.

2 luku

Toimeentulotuen rakenne ja suuruus

6 §

Toimeentulotuen määräytyminen

Toimeentulotuen määrä on tämän lain mukaan määriteltujen menojen sekä käytävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Tulot ja varat otetaan huomioon ensin 7 §:ssä tarkoitettua perustoimeentulotukea myönnettäessä.

7 §

Perustoimeentulotuki

Perustoimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon perusosalla katettavat menot (*perusosa*) sekä muut perusmenot, sen mukaan kuin jäljempänä erikseen säädetään.

7 a §

Perusosa

Perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisioluovasta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

2 momentti on kumottu L:lla [19.1.2006/64](#).

7 b §

Muut perusmenot

Perusosalla katettavien menojen lisäksi muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina huomioon:

- 1) asumistukilain ([408/1975](#)) 6 §:ssä tarkoitetut asumismenot;
- 2) taloussähköstä aiheutuvat menot;
- 3) kotivakuutusmaksu; sekä
- 4) vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot.

7 c §

Täydentävä toimeentulotuki

Täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon tarpeellisen suuruisina erityismenot, joita ovat:

- 1) lasten päivähoitomenot;
- 2) muut kuin 7 b §:ssä tarkoitetut asumisesta aiheutuvat menot; sekä
- 3) henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat, toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut menot.

Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita.

3 momentti on kumottu L:lla [19.1.2006/64](#).

[8 §](#)

Eräiden menojen vähentäminen

Menoja ei oteta huomioon toimeentulotukeen oikeuttavina siltä osin kuin ne korvataan tai niitä vastaava etuus saadaan muulla perusteella.

[9 §](#)

Perusosan suuruus

Toimeentulotuen perusosa kuukautta kohti on:

- 1) yksin asuvalla henkilöllä ja yksinhuoltajalla 361,86 euroa;

2) muulla kuin 1 kohdassa tarkoitettulla 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä 85 prosenttia 1 kohdassa tarkoitettusta perusosasta, jollei 3 kohdasta muuta johdu;

3) vanhempansa luona asuvalla 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä 73 prosenttia 1 kohdassa tarkoitettusta perusosasta;

4) 10–17-vuotiaalla lapsella 70 prosenttia 1 kohdassa tarkoitettusta perusosasta; sekä

5) alle 10-vuotiaalla lapsella 63 prosenttia 1 kohdassa tarkoitettusta perusosasta.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu perusosa kuuluu myös vanhemmalle, joka asuu yhdessä 18 vuotta täyttäneen lapsensa kanssa eikä ole avioliitossa tai elä tämän lain 3 §:n 1 momentin mukaisissa avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Jos perheeseen kuuluu useampia 1 momentin 4 ja 5 kohdassa tarkoitettuja lapsia, perusosa on toisesta lapsesta viisi prosenttiyksikköä ja kolmannesta ja kustakin seuraavasta lapsesta kymmenen prosenttiyksikköä alempi kuin 1 momentissa säädetään.

4 momentti on kumottu L:lla [29.12.2005/1218](#).

9 a §

Perusosan tarkistaminen

Toimeentulotuen perusosan määriä tarkistetaan siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa ([456/2001](#)) säädetään.

Edellä 9 §:ssä säädetty perusosien määrät vastaavat sitä kansaneläkeindeksin pistelukua, jonka mukaan vuoden 2001 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkeiden suuruus on laskettu.

[10 §](#)

Alennettu perusosa

Perusosan suuruutta voidaan alentaa enintään 20 prosenttia sellaisen henkilön osalta, jonka toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että:

1) henkilö on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt yksilöidysti ja todistetusti tarjotusta työstä tai sellaisesta työvoimapoliittisesta toimenpiteestä, joka kohtuullisen pitkän ajan turvaisi hänen toimeentulonsa, tai hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai työvoimapoliittista toimenpidettä ole voitu tarjota taikka ammatillista koulutusta vailla oleva, täysi-ikäinen alle 25-vuotias on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, että hän ei ole työttömyysturvalain 8 luvun 2 §:n perusteella oikeutettu työttömyysetuuteen;

2) kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tarkoitettu maahanmuuttaja on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt kotoutumissuunnitelman laatimisesta tai osallistumasta kotoutumissuunnitelmassa yksilöidysti sovittuihin, työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin taikka jos hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei kotoutumissuunnitelmaa ole voitu laatia;

L:lla [1390/2010](#) muutettu 2 kohta tulee voimaan 1.9.2011. Aiempi sanamuoto kuuluu:

2) maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetussa laissa ([493/1999](#)) tarkoitettu maahanmuuttaja on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt kotoutumissuunnitelman laatimisesta tai osallistumasta kotoutumissuunnitelmassa yksilöidysti sovittuihin, työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin taikka jos hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei kotoutumissuunnitelmaa ole voitu laatia;

3) kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain ([189/2001](#)) 3 §:ssä tarkoitettu henkilö on kieltäytynyt osallistumasta aktivointisuunnitelman laatimiseen; tai

4) kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu henkilö on ilman työttömyysturvalain 8 luvun 7 §:ssä tarkoitettua pätevää syytä kieltäytynyt kuntouttavasta työtoiminnasta taikka keskeyttänyt tai omasta syystään joutunut keskeyttämään kuntouttavan työtoiminnan.

Perusosan alentamisen yhteydessä on aina laadittava, mikäli mahdollista yhdessä toimeentulotuen hakijan ja tarvittaessa yhteistyössä työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa suunnitelma toiminnasta asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi.

Perusosan suuruutta voidaan alentaa 1 momentissa säädettyä enemmän, kuitenkin yhteensä enintään 40 prosenttia:

1) jos henkilön toistuvasta 1 momentissa tarkoitettua menettelystä on pääteltävissä, ettei hän halua ottaa vastaan työtä tai osallistua julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa ([1295/2002](#)), kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tai kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin; tai

L:lla [1390/2010](#) muutettu 1 kohta tulee voimaan 1.9.2011. Aiempi sanamuoto kuuluu:

1) jos henkilön toistuvasta 1 momentissa tarkoitettua menettelystä on pääteltävissä, ettei hän halua ottaa vastaan työtä tai osallistua julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa ([1295/2002](#)), maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetussa laissa tai kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin; tai

2) jos henkilö sen jälkeen, kun hänen toimeentulotuen perusosaansa on alennettu 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, kieltäytyy ilman perusteltua syytä työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä tai jos hän toiminnallaan aiheuttaa sen, ettei työvoimapolitiittista toimenpidettä voida tarjota ja hän tämän lisäksi kieltäytyy ilman perusteltua syytä 2 momentissa tarkoitettua suunnitelman mukaisesta toimintakykyä edistävästä toiminnasta.

Edellä 1 ja 3 momentissa tarkoitettu alentaminen voidaan tehdä vain edellyttäen, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. Alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien.

10 a §

Toimintaraha ja matkakorvaus

Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukaiseen kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla toimeentulotuen saajalle maksetaan julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 10 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua ylläpitokorvauksen suuruinen toimintaraha osallistumispäivää kohti. Toimintaraha maksetaan korotettuna noudattaen, mitä työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen osallistuvalla opiskelijalle maksettavan korotettua ylläpitokorvauksen määrästä ja saamisedellytyksistä säädetään julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 10 luvun 3 §:n 2 momentissa. Toimintarahaa ei kuitenkaan suoriteta niiltä päiviltä, joilta henkilö saa työttömyysturvalain 10 luvun 6 §:ssä tarkoitettua ylläpitokorvausta.

Lisäksi kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla maksetaan osallistumisesta aiheutuvista matkakuluista toimeentulotukena matkakorvausta halvimman matkustustavan mukaisesti.

11 §

Huomioon otettavat tulot

Tuloina otetaan huomioon henkilön ja perheenjäsenten käytettävissä olevat tulot.

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

- 1) vähäisiksi katsottavia ansiotuloja ja avustuksia;
- 2) alle 18-vuotiaan lapsen säännöllisiä tuloja siltä osin kuin ne ylittävät hänen osaltaan 7 ja 7 c §:n nojalla huomioon otettavat menot;
- 3) tuloja siltä osin kuin ne vastaavat työmatkamenoja ja muita työssäkäynnistä aiheutuvia menoja;
- 4) äitiysavustuslain ([477/1993](#)) mukaista äitiysavustusta eikä vammaisetuuksista annetun lain ([570/2007](#)) mukaista etuutta;
- 5) työttömyysturvalaissa tai julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa tarkoitettua ylläpitokorvausta sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain ([566/2005](#)) mukaista ylläpitokorvausta; eikä
- 6) edellä 8 §:ssä tarkoitettuja korvauksia ja tuloja.

Tuloina ei 2 momentissa säädetyn lisäksi oteta huomioon vähintään 20:tä prosenttia ansiotuloista, kuitenkin enintään 150:tä euroa kuukaudessa. L:lla [1172/2010](#) lisätty 3 momentti on väliaikaisesti voimassa 1.1.2011-31.12.2014.

12 §

Huomioon otettavat varat

Varoina otetaan huomioon henkilön ja perheenjäsenten toimeentulotukea myönnettäessä käytettävissä olevat varat.

Varoina ei kuitenkaan oteta huomioon:

- 1) henkilön tai perheen käytössä olevaa vakinaista asuntoa eikä tarpeellista asuinirtaimistoa;
- 2) tarpeellisia työ- ja opiskeluvälineitä;
- 3) alle 18-vuotiaan lapsen varoja siltä osin kuin ne ylittävät hänen osaltaan 7 ja 7 c §:n nojalla huomioon otettavat menot; eikä
- 4) muita varoja, joiden katsotaan olevan tarpeen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi.

13 §

Ehkäisevä toimeentulotuki

Kunta myöntää päättämiensä perusteiden mukaan ehkäisevää toimeentulotukea 1 §:n 2 momentissa mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää muun muassa tuen saajan aktiivointia tukeviin toimenpiteisiin, asumisen turvaamiseksi, ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä muihin tuen saajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin.

*3 luku**Menettely toimeentulotukiasioissa*14 §

Toimeentulotuen hakeminen ja myöntäminen

Toimeentulotuen myöntää hakemuksesta sen kunnan toimielin, jonka alueella henkilö tai perhe vakinaisesti oleskelee.

Jos henkilö tai perhe muutoin kuin satunnaisesti oleskelee useammassa kuin yhdessä kunnassa, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jonka alueella oleskelusta henkilön tai perheen menot johtuvat.

Jos tuen tarve on kiireellinen, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jossa perhe tai henkilö oleskelee hakemusta tehtäessä.

4 momentti on kumottu L:lla [7.12.2007/1202](#).

14 a §

Toimeentulotukiasian käsittely

Toimeentulotukiasia on käsiteltävä kunnassa siten, että asiakkaan oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei vaarannu. Kiireellisessä tapauksessa päätös on tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella samana tai viimeistään seuraavana arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa päätös on tehtävä viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Päätös toimeentulotuen myöntämisestä on pantava viivytyksettä täytäntöön.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, päätös hakemusajankohtaa seuraavaa kuukautta koskevan hakemuksen johdosta on tehtävä ja pantava täytäntöön viimeistään sanotun kuukauden ensimmäisenä arkipäivänä, jos hakemuksen saapumisesta on tuolloin kulunut enemmän kuin seitsemän arkipäivää. Jos hakemus koskee myöhäisempää aikaa kuin hakemusajankohtaa seuraavaa kuukautta, päätös on tehtävä ja pantava täytäntöön viimeistään hakemuksessa tarkoitetun ajanjakson ensimmäisenä arkipäivänä.

Jos hakemus on puutteellinen, asiakkaalle on viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta annettava tai lähetettävä yksilöity kehoitus hakemuksen täydentämiseksi määräajassa. Päätös toimeentulotuesta on annettava viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun täydennetty hakemus on saapunut. Jos asiakas ei ole määräajassa täydentänyt hakemustaan tai esittänyt hyväksyttävää syytä täydennyksen viivästymiselle, päätös tehdään käytettävissä olevien tietojen pohjalta viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä määräajan päättymisestä. Asiakkaan suostumuksella päätös voidaan tehdä käytettävissä olevien tietojen pohjalta ennen määräajan päättymistä.

Toimeentulotukiasiakkaalle tulee järjestää mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijän tai sosiaalihoajaajan kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen kun asiakas on tätä pyytänyt.

15 §

Toimeentulotuen määräytymisaika

Toimeentulotuki määrätään kuukaudelta. Toimeentulotuki voidaan tarpeen mukaan myöntää ja maksaa kuukautta lyhyemmältä tai pidemmältä ajalta.

Toimeentulotuen perusteena olevia 7 ja 7 c §:ssä tarkoitettuja menoja sekä 11 ja 12 §:ssä tarkoitettuja tuloja ja varoja laskettaessa menot, tulot ja varat otetaan huomioon siltä ajanjaksolta, jota koskevana toimeentulotuki määrätään. Tulo voidaan kuitenkin jakaa eriin otettavaksi huomioon useampana toimeentulotuen määrittämisen ajanjaksona, jos se tulon kertaluonteisuus taikka sen saamisen peruste tai käyttötarkoitus huomioon ottaen on kohtuullista.

Sellainen ansiotulo, joka ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana, jollei sitä voida pitää koh-

tuuttomana. Tukea myönnettäessä on tuen hakijalle ilmoitettava mahdollisuudesta ottaa kyseessä oleva tulo huomioon taannehtivasti.

Toimeentulotuki tai osa siitä voidaan erityisestä syystä takautuvasti myöntää toennäytettyjen toimeentulotukeen oikeuttavien menojen maksamiseen.

16 §

Toimeentulotuen maksaminen

Toimeentulotuki maksetaan tuen hakijalle käytettäväksi hänen ja hänen perheensä elatukseen.

Toimeentulotuki voidaan erityisestä syystä maksaa tuen hakijan perheenjäsenelle tai tuen saajasta huolehtivalle henkilölle käytettäväksi tuen saajan elatukseen tai muutoin käyttää hänen toimeentulostaan aiheutuvien menojen suorittamiseen.

17 §

Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Toimeentulotuen hakijan, hänen perheenjäsenensä ja elatusvelvollisensa sekä tarvittaessa heidän huoltajansa ja edunvalvojansa on annettava toimielimelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Tietojen antamiseen sovelletaan vastaavasti, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain ([812/2000](#)) 11–13 §:ssä säädetään.

Toimeentulotuen saajan on välittömästi ilmoitettava toimielimelle 1 momentissa tarkoitetuissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

Edellä 1 momentissa tarkoitettulle henkilölle on tarvittaessa varattava tilaisuus esittää selvitystä talouden erillisyydestä.

18 §

Toimeentulotuen tarkistaminen

Toimeentulotuki tarkistetaan, jos henkilön tai perheen olosuhteissa tai tuen tarpeessa tapahtuu muutoksia.

4 luku

Toimeentulotuen takaisinperintä

19 §

Takaisinperintäkielto

Toimeentulotukea ei saa periä takaisin, ellei tässä luvussa toisin säädetä.

20 §

Takaisinperinnän perusteet

Päättyessään toimeentulotuen myöntämisestä toimielin voi samalla määrätä, että toimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin:

1) tuen saajalta, jos hänellä on tuloja tai varoja tai oikeus elatusta turvaavaan etuuteen, mutta tulot, varat tai etuus eivät ole tukea myönnettäessä hänen määrättävinään tai hän ei muusta syystä voi niitä silloin käyttää;

2) tuen saajalta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt velvollisuuden pitää huolta omasta elatuksestaan;

3) tuen saajalta, jos tuen myöntäminen on aiheutunut lakkoon osallistumisesta, kuitenkin vain lakkoon osallistuneelle itselleen myönnetyn tuen osalta; sekä

4) tuen saajan elatusvelvolliselta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa.

Jos tuen myöntäminen on perustunut tahallaan annettuihin erehdyttäviin tietoihin tai 17 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden tahalliseen laiminlyöntiin, kunta voi periä tuen takaisin näiden tietojen antajalta tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöneeltä siltä osin kuin tuen myöntäminen on perustunut tästä syystä virheellisiin tietoihin.

21 §

Takaisinperinnän edellytykset ja esteet

Toimeentulotuen takaisinperinnän edellytyksenä on, että korvausvelvollisella asiasta päätettäessä tai myöhemmin on oikeus saada sellaisia tuloja tai varoja, joista korvaus voidaan periä vaarantamatta korvausvelvollisen tai sellaisen henkilön toimeentuloa, josta hän pitää huolta tai on velvollinen pitämään huolta.

Korvausvelvollisen vakinaista asuntoa, tarpeellista asuinirtaimistoa ja tarpeellisia työvälineitä ei voida hänen elinaikanaan pakkotoimin myydä tai muutoin käyttää toimeentulotuen takaisinperintään.

Toimeentulotukea ei voida periä takaisin 2 momentissa tarkoitetuista varoista korvausvelvollisen kuoltuakaan, jos periminen vaarantaisi sellaisen henkilön toimeentuloa, josta hän on pitänyt huolta tai olisi ollut velvollinen pitämään huolta.

22 §

Takaisinperinnästä päättäminen

Hakemus toimeentulotuen takaisinperinnästä on tehtävä hallinto-oikeudelle 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa kolmen vuoden ja 20 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa viiden vuoden kuluessa siitä, kun tuki on maksettu.

Hakemukseen on liitettävä tarpeellinen selvitys toimeentulotuen myöntämisen syistä sekä korvausvelvollisesta ja tämän edellytyksistä korvauksen suorittamiseen.

Jos tukea myönnettäessä on päätetty, että tuki peritään korvausvelvollisen varoista vasta hänen kuoltuaan, hakemus tuen perimisestä on pantava vireille vuoden kuluessa korvausvelvollisen kuolemasta.

23 §

Takaisinperintä odotettavissa olevasta etuudesta

Jos toimeentulotukea on myönnetty joko kokonaan tai osaksi enakkona odotettavissa olevaa eläkettä, elatusapua, avustusta tai muuta jatkuvaa taikka kertakaikkista tuloa, korvausta tai saamista vastaan, toimielin voi periä ja nostaa sen estämättä, mitä muussa laissa säädetään, henkilölle tulevat edellä tarkoitettut tulot, korvaukset ja saamiset siltä ajalta, jolta tukea on annettu enakkona, ja käyttää niitä enakkona annettun tuen takaisinperintään. Toimielimien on suoritettava toimeentulotuen takaisinperintään käytettyjen varojen jälkeen jäljelle jäävät varat välittömästi tuen saajalle.

Jos toimielin on ilmoittanut 1 momentissa tarkoitettun tulon, korvauksen tai saamisen suorittajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksupäivää, että tuloa, korvausta tai saamista ei saa suorittaa tuen saajalle itselleen, suoritus voi tapahtua laillisin vaikutuksin vain toimielimelle.

5 luku
Erinäiset säännökset

24 §
Muutoksenhaku

Muutoksenhausta tässä laissa tarkoitetuissa asioissa säädetään sosiaalihuoltolain 7 luvussa.

Valtionosuuden vahvistamista tai takaisinperintää 5 a–5 d §:n nojalla koskevaan aluehallintoviraston päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta.

Jos kunta on tyytymätön päätökseen, joka koskee valtionosuuden vahvistamista tai takaisinperintää 5 a–5 d §:n nojalla, sillä on oikeus 30 päivän kuluessa päätöksestä tiedon saatuaan tehdä aluehallintovirastolle kirjallinen vaatimus päätöksen oikaisemisesta. Oikaisuvaatimuksen johdosta annetusta päätöksestä saa valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen niin kuin hallintolainkäyttölaissa ([586/1996](#)) säädetään.

25 §
25 § on kumottu L:lla [22.9.2000/815](#).

[26 §](#)
Ulosmittaus- ja siirtokielto

Toimeentulotukea ei saa ulosmitata.

Sopimus, joka tarkoittaa tähän lakiin perustuvan oikeuden siirtämistä toiselle henkilölle, on mitätön.

[27 §](#)
Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

28 §
Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1998.

Tätä lakia sovelletaan sen voimaantulon jälkeen tehtäviin toimeentulotukea koskeviin päätöksiin.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

18 §

Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa tai henkilötietolaissa säädetään, sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa, jos se on välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi, antaa tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tuomioistuimelle tai muulle viranomaiselle asiassa, jossa sosiaalihuollon viranomaiselle on laissa säädetty oikeus tai velvollisuus panna asia vireille taikka osallistua vireillä olevan asian käsittelyyn tai toimeenpanoon antamalla lausunto tai selvitys taikka muulla vastaavalla tavalla. Lisäksi tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa sosiaalietuuksia käsittelevälle viranomaiselle tai laitokselle etuutta koskevan väärinkäytöksen selvittämiseksi, jos väärinkäytöstä on perusteltu syytä epäillä.

Sosiaalihuollon järjestäjän tai toteuttajan tulee pyydettyessä antaa asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tieto salassa pidettävästä asiakirjasta poliisille, syyttäväviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain ([39/1889](#)) [15 luvun 10 §:ssä](#), taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Sosiaalihuollon viranomainen saa 1–3 momentissa tarkoitettujen tapausten lisäksi antaa tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta, jos se on välttämätöntä tarkistettaessa sosiaalihuollon viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi olennaisen tärkeää tietoa tilanteissa, joissa viranomaisella itsellään on oikeus saada tieto.

Salassa pidettävään asiakirjaan sisältyvien tietojen antamisesta tieteellistä tutkimusta varten on voimassa, mitä siitä säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja henkilötietolaissa. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voi antaa luvan tietojen saamiseen yksittäistapauksessa, kun tieteellistä tutkimusta varten tarvitaan tietoja useamman kuin yhden sosiaalihuollon palveluja tuottavan kunnan tai kuntayhtymän ja yksityisesti sosiaalihuoltoa järjestävän palvelun tuottajan asiakasta koskevista asiakirjoista. Lupa voidaan antaa, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Lupaa harkittaessa on huolehdittava siitä, että tieteellisen tutkimuksen vapaus turvataan. Lupa voidaan antaa määrääjäksi, ja siihen on liitettävä yksityisen edun suojaamiseksi tarpeelliset määräykset. Lupa voidaan peruuttaa, jos siihen harkitaan olevan syytä. ([10.9.2010/796](#))

Ulkomaalaislaki (301/2004)

39 § Toimeentuloedellytys oleskelulupaa myönnettäessä

Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu, jollei tässä laissa toisin säädetä. Toimeentuloedellytyksestä voidaan yksittäisessä tapauksessa poiketa, jos siihen on poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu sitä vaatii. Toimeentuloedellytystä ei sovelleta myönnettäessä oleskelulupa 6 luvun perusteella, jollei 114 §:n 4 momentista muuta johdu. ([11.6.2010/549](#))

Ulkomaalaisen toimeentulo katsotaan turvatuksi ensimmäistä oleskelulupaa myönnettäessä, jos hänen maassa oleskelunsa kustannetaan tavanomaiseksi katsottavilla ansiotyöstä, yrittäjätoiminnasta, eläkkeistä, varallisuudesta tai muista lähteistä saatavilla tuloilla siten, että hänen ei voida olettaa joutuvan toimeentulotuesta annetussa laissa ([1412/1997](#)) tarkoitetun toimeentulotuen tai vastaavan muun toimeentuloa turvaavan etuuden tarpeeseen. Tällaisena etuutena ei pidetä kustannuksia korvaavia sosiaaliturvaetuuksia.

Jatkolupaa myönnettäessä ulkomaalaisen toimeentulon on oltava turvattu kuten 2 momentissa on säädetty kuitenkin niin, että tilapäinen turvautuminen toimeentulotukeen tai muuhun vastaavaan toimeentuloa turvaavaan etuuteen ei ole luvan myöntämisen esteenä.

Hakijan on esitettävä viranomaiselle selvitys siitä, millä tavoin hänen toimeentulonsa Suomessa turvataan.

158 a § ([21.5.2010/432](#)) Oikeus oleskella yli kolme kuukautta

Unionin kansalainen saa oleskella Suomessa yli kolmen kuukauden ajan, jos:

1) hän harjoittaa taloudellista toimintaa palkattuna työntekijänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana;

2) hänellä on itseään ja perheenjäseniään varten riittävät varat ja tarvittaessa sairausvakuutus niin, että he eivät turvautumalla toistuvasti toimeentulotuesta annetussa laissa säädettyyn toimeentulotukeen tai siihen rinnastettaviin etuuksiin taikka muulla vastaavalla tavalla oleskelunsa aikana muodostu rasisiteeksi Suomen sosiaalihuoltojärjestelmälle;

3) hän on kirjoittautunut Suomessa hyväksytyyn oppilaitokseen pääasiallisena tarkoituksenaan osallistua koulutukseen ja hänellä on itseään ja perheenjäseniään varten riittävät varat oleskelua varten ja tarvittaessa sairausvakuutus niin, että he eivät turvautumalla toistuvasti toimeentulotuesta annetussa laissa säädettyyn toimeentulotukeen tai siihen rinnastettaviin etuuksiin taikka muulla vastaavalla tavalla oleskelunsa aikana muodostu rasisiteeksi Suomen sosiaalihuoltojärjestelmälle; taikka

4) hän on 1, 2 tai 3 kohdassa säädetty edellytykset täyttävän unionin kansalaisen perheenjäsen.

Edellä 1 momentissa säädetty oleskeluoikeus on myös unionin kansalaisen perheenjäsenellä, joka ei itse ole unionin kansalainen, jos unionin kansalainen täyttää mainitun momentin 1, 2 tai 3 kohdassa säädetty edellytykset.

Pohjoismaan kansalaisen perheenjäsenellä on oleskeluoikeus, vaikka hänen toimeentulonsa ei olisi turvattu.

Toimeentulotukilaki (1412/1997)**3 luku****Menettely toimeentulotukiasioissa****Nykyinen laki**14 §*Toimeentulotuen hakeminen ja myöntäminen*

Toimeentulotuen myöntää hakemuksesta sen kunnan toimielin, jonka alueella henkilö tai perhe vakinaisesti oleskelee.

Jos henkilö tai perhe muutoin kuin satunnaisesti oleskelee useammassa kuin yhdessä kunnassa, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jonka alueella oleskelusta henkilön tai perheen menot johduvat.

Jos tuen tarve on kiireellinen, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jossa perhe tai henkilö oleskelee hakemusta tehtäessä.

4 momentti on kumottu L:lla 7.12.2007/1202.

Ehdotus uudeksi laiksi14 §*Toimeentulotuen hakeminen ja myöntäminen*

Toimeentulotuen myöntää hakemuksesta sen kunnan toimielin, jonka alueella henkilö tai perhe vakinaisesti oleskelee.

Jos henkilö tai perhe muutoin kuin satunnaisesti oleskelee useammassa kuin yhdessä kunnassa, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jonka alueella oleskelusta henkilön tai perheen menot johduvat.

Muussa kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa tilapäisen oleskelun vuoksi välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi tarvittavan toimeentulotuen tai jos tuen tarve on kiireellinen, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jossa perhe tai henkilö oleskelee hakemusta tehtäessä. Tukea myönnettäessä selvitetään hakijan vakinainen oleskelukunta ja maassa oleskelun luonne.

Toimeentulotukea myöntävä viranomainen voi sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 4 momentissa säädetään, antaa poliisille tai Maahanmuutto-virastolle tiedon toistuvasta toimeentulotuen myöntämisestä ulkomaalaislain (301/2004) 158 a §:ssä mainittujen rekisteröitymisen edellytyksenä olevien toimeentuloa koskevien seikkojen selvittämiseksi tai 39 §:ssä tarkoitettun oleskeluluvan edellytysten tarkistamiseksi.